

קובץ משיב כהלכה בעניני חג הפסח

ונוסף עליו (בסופו) תשובות רבות
שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א
בעניני הפסח

מרדכי זיסקינד הגר
מאיר שולביץ

מהדורת חג המצות תשע"ה

נשמח בכל הערה או הארה.

בפקס 972-77558617

או במייל meir.s1000@gmail.com

שאלות לעיונא (ללא תשובות)

משה רבינו לא מוזכר בהגדה

א] שאלה. כשמתבוננים בהגדה רבים השמות המוזכרים בה יהושע יעקב לבן וכו' אבל שם אחד לא הוזכר והוא שמו של משה רבינו, וצ"ב הרי הוא היה מושיען של ישראל, וידוע התי' בשם הגר"א שזה כדי להשריש שכל הניסים היו רק ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י שליח. וצ"ע על זה מדברי הרמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז ה"ב, שכתב ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו הכל לפי דעתו של בן. וא"כ מוכח שכן יש להזכיר את משה וא"כ מדוע באמת השמיטו לגמרי בעל ההגדה.

לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה או בסיפור יציאת מצרים

ב] מעשה ברבי אליעזר וכו' והיו עוסקין ביציאת מצרים כל אותו הלילה, ראה בתוספתא פסחים פ"ח איתא שהיו עוסקין בהלכות פסח כל אותו הלילה, והגרי"ז מבריסק הוכיח מלשון זה דגם בהלכות הפסח יוצאים ידי חובה בסיפור יציאת מצרים אך דפשוט עד למאוד דהעוסק כל הלילה רק בהלכות הפסח בלבד ביטל מצות סיפור יציאת מצרים דהלא צריך לספר בניסים ונפלאות שעשה הקב"ה עמנו ביציאת מצרים כמ"ש הרמב"ם בריש פ"ז מחו"מ אלא דבכלל וכל המרבה לספר הרי זה משובח גם העוסק בהלכות הפסח. ורק באמת צ"ע דלמה עסקו בעיקר בהלכות פסח כל אותו הלילה וכי לא עדיף לעסוק בסיפורי יציאת מצרים ממש שהן עיקר המצוה.

לחם עוני.

ג] כ' רש"י בפסחים דף לו עמוד א ע"ד הגמ' שמצה נקראת לחם עוני, שעונין עליו דברים - שגומרים עליו את ההלל, ואומרים עליו הגדה. וצ"ע הרי מתי גומרין את ההלל רק לאחר שנאכלו כל הכזיתים ומהו שכתב רש"י שגומרין את ההלל.

בל תוסיף במצה.

ד] איתא בשו"ע סימן תרס"ו סעיף א' היושב בסוכה לאחר חג הסוכות עובר על בל תוסיף, כמבואר בגמ' סוכה דף מ"ז ומ"ח, וצ"ע מדוע האוכל מצה אחר הפסח אינו עובר בבל תוסיף.

שלושים יום לפני החג שואלין ודורשין בהלכות החג.

שאלה: כתב הבית יוסף בסי' תכט בטעם השיטה הסוברת שדין שואלין ודורשין שלושים יום קודם זה רק ביו"ט של פסח, דטעמם כיון שהלכותיה מרובות שיש בה איסור חמץ והגעלת כלים, וצ"ע דהרי מקור לדין זה בגמ' פסחים ו' ע"ב הוא ממה שמשמע עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני והרי בפסח שני אין שם איסור חמץ ודיני הגעלת כלים.

תשובה:

במגן האלף כתב שכוונת הב"ז שעיקר התקנה היתה משום קרבן פסח שנצרך לכך ל' יום, אלא דאפילו בזה"ז דליכא קרבן השאירו את התקנה של ל' יום משום ריבוי ההלכות והדינים שיש בפסח. (וע"ע בס' שארית יעקב דרוש לשה"ג עמ' קג). ובשו"ת ציץ אליעזר (חי"ח סכ"ח) תירץ דמשמע דמשה רבינו האריך בהלכות קרבן פסח שני וכמש"כ תוס' בפסחים דמ"מ לא היה צריך להאריך אלא לומר אל תעשו פסח ותו לא ומכך ראייה שיש ללמוד ל' יום.

שבת הגדול

שאלה. הנה שבת הגדול נקרא ע"ש הנס הגדול שהיה בשבת זו (שקשרו את הכבשים למיטותיהם והמצרים חרקו שן ע"כ), וצ"ע הרי כל חג הפסח הוא על הנס הגדול של יציאת מצרים וכל המכות שעשו למצרים, א"כ מה המיוחד בנס הזה שהיה בשבת זו שמציינים אותו כהגדול, אפילו יותר מניסי פסח עצמו.

תשובה.

א. בדרשות חתם סופר לשבת הגדול (ח"ב דף רנג ע"ד) כתב שבת הגדול שבו נעשה נס גדול, כי כל ניסי מצרים לא היו נס גדול של חסד אלא נס גבורה במדת הדין להכות המצרים, אבל יותר טוב נס גדול שהתפלל מרע"ה בגדול זרועך ידמו כאבן, ולא בחרב וחנית ובמיתתם כי אם ידמו כאבן, וכזה בשבת הגדול יום קניית קרבן פסח שהמצריים ראו ושתקו וזה נס גדול. ובשפת אמת פירש שעד יציאת מצרים לא היה לשבת אלא מטרה אחת, להזכיר את בריאת העולם ע"י השי"ת, כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ, אבל מיציאת מצרים ואילך נתוספה לשבת עוד מטרה, להזכיר את הנס של יציאת מצרים, וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך ד' אלקיך משם, נמצא שגדלה יותר מצוות השבת וזהו שבת הגדול. ובצפנת פענח להמהרי"ט מביא בשם אביו המבי"ט שהטעם הוא לפי שבכל מוצאי שבת היו חוזרים לעבודה, אבל בשבת זו לא חזרו להשתעבד במוצאי שבת, לכך נקרא גדול כלומר יומא אריכתא.

ב. ראה בספר הליכות שלמה שנקט באמת שנקרא הגדול לא מחמת הניסים, אלא כדי להבדיל ממה שכתוב ממחרת השבת תספרו חמישים יום ושם הכונה למחרת י"ט, א"כ כאן חז"ל תקנו לומר זה שב הגדול שבת שהיא שבת ממש - אמנם עכ"פ קושייתנו היא למש"כ בטור והראשונים שבת הגדול נקרא ע"ש הנס הגדול.

עניני ביעור ובדיקת חמץ

שריפת חמץ במדורה גדולה

שאלה: צ"ע על מנהג כלל ישראל ששורפים את חמצם במיכלים השכונתיים, ולכאורה ברגע שזורק את החמץ למדורה הגדולה החמץ כבר אבודה ממנו ומכל אדם (עיין ב"מ כ"א ע"ב), וא"כ נמצא שהופקר החמץ קודם שקיים מצוות תשביתו, וצ"ע ליישב המנהג. [ובשלמא השורף במדורה קטנה אין זה אבוד ממנו ומכל אדם כי יכול מיד לכבותה].

תשובה:

א. מרן הגר"ק השיב לי, יכול עדיין להוציא עם מטה. (עם מקל)

ב. עיין בספר תורת חיים וחסד עמוד רע"ה שהביא הערה זו בשם הרה"ג ר' תנחום פישוהוף שליט"א. ולכן כתב שצריך לזרוק לתוך האש ממש. והוא לא אכפת לן באחד שזורק לתוך האש קודם שאכלה האש כבר אבודה ממנו, שהרי כבר לא יחזור ויאכלנה ומתייאש ממנה, שאל"כ לעולם לא משכחת לה שריפת חמץ. ועדיין צ"ע בזה.

החילוק בין בדיקת תולעים לבדיקת חמץ

שאלה: הדין הוא [כ"כ היד אפרים בסוף סי' תל"ט] שבית שהיה בחזקת בדוק מחמץ ושוב ומצא שם חתיכה של חמץ צריך לחזור ולבדוק את הבית, וצ"ע מאי שנא מהמבואר בשו"ע [יו"ד פד ט'], לגבי תולעים שרק בג' פעמים מתקלקל החזקה, וא"כ מדוע כאן בפעם אחת מתקלקל החזקה בדוק של הבית.

תשובה:

א. מרן הגר"ק כתב לי, צ"ע דברי היד אפרים למה צריך לבדוק כל הבית בשביל מקום אחד שלא בדק יפה.

ב. בית שחזקתו בדוק, כשמצא שם חמץ אין אנחנו יודעים מהיכן בא וכיצד הגיע לכאן, ועל כן אנו חוששים שמא הביאה חולדה וכיו"ב, ואם כן יתכן מאד שהביאה חמץ לעוד מקומות, כיון שאין החמץ נוצר מהבית ומחדר מסוים אלא בא מבחוץ, אבל תולעים אנו רוצים להחזיק רעותא במאכל שהוא מביא תולעים מעצמותו, כלומר שהוא סוג דבר שיש בו תולעים, אין אתה יכול להוכיח זאת אלא בג' פעמים.

חמץ בפסח בטל בשישים

שאלה. קי"ל שחמץ בפסח אוסר במשהו ולא בטל, אפילו באלף איך יתכן שחמץ בפסח שיתבטל בשישים.

תשובה: שיטת השאלות שחמץ בפסח בשישים, וכ'המ' [תסו, לג] שאם יש עוד צד להתיר סומכים להקל בצירוף שיטת השאלות, והחק יעקב כ' רק במקום שיש הרבה צדדים להקל.

השבת אבידה או בדיקת חמץ מה קודם.

שאלה. מי שראה אבידה בצאתו מבית הכנסת בליל בדיקת חמץ, ויודע שבעל האבידה יהיה לבו מאוד דואג על אבדן רכושו, את מה יקדים את השבת אבידה או את בדיקת חמץ ורק לאחר מכן יעסוק בהשבת אבידה.

תשובה.

הגר"י זילברשטיין בספרו חשוקי חמד על פסחים כתב שהשבת אבידה קודמת, כי היא מצוה דאורייתא ואילו בדיקת החמץ היא תקנת חכמים, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, אך כתב בשם הגר"ש אלישיב שמאחר וזמנה של בדיקת חמץ הוא אור לארבעה עשר וכמש"כ בביאור הלכה (סי' תלא ס"ב ד"ה ולא יאכל) שזהו עיקר זמנה, ואם כן הרי היא מצוה עוברת והיא קודמת, ובהשבת אבידה קיים כלל שלך קודם, לכן גם מצוה זו של בדיקת חמץ בזמנה אין לוותר עליה, כדי להשיב אבידת חבירו מוקדם יותר.

גניבת חמץ ע"מ לבערו

שאלה. מי שיודע ששכנו הוא ישראל מומר שאינו מבער חמצו, האם מותר לו לגנוב משכנו את חמצו קודם זמן הביעור כדי למנוע ממנו שיעבור על איסור, או"ד מכיון שאכתי לא הגיע זמן הביעור אין היתר כרגע קודם זמן הביעור לעשות כן.

תשובה.

הגר"י זילברשטיין בספרו חשוקי חמד על פסחים דן בשאלה זו וכתב שאין רשות לעשות זאת לפני זמנו, והשריפה היא גזל ואסורה גם כשבאה להפרישו מן החטא. ולענ"ד יש איני מבין דבריו, הרי לאפרושי מאיסורא לא מיבעיא בזמן שקבעו חז"ל לשרוף החמץ, שאז בוודאי יכול לקחת ללא רשותו ובבודאי מוטל על כל ישראל לבערו, אמנם אף קודם זמן האיסור, לכאורה הרי כיון שברור שיעבור עם זה איסור מהכ"ת שעכשיו לא יהיה חיוב כבר להפרישו.

בטול חמץ בער"פ לאחר שקיבל יו"ט

שאלה. הדין מבואר בשו"ע סי' תמז חמץ שנתערב בער"פ משש שעות ולמעלה עד הלילה בטל בס', ובפסח אינו בטל, וא"כ מה יהיה כשקבל את החג מבעוד יום ונמצא אצלו חמץ משהו, שיש שישים לבטלו, האם יועיל ביטול או שכיון שקבל יו"ט כבר לא יועיל בטול בשישים.

תשובה.

לכאורה כיון שקיבל עליו תוספת יו"ט של פסח לכאורה אי אפשר לבטלו אולם מאידך י"ל דמאחר ועדיין לא הגיע זמן של פסח שהתורה קבעה, ולגבי כך לא אמרינן שנתחלף ליום של פסח, ורק קדושת שבת יכולה לחול גם כשלא הגיע יום הבא, משא"כ קדושת יו"ט לא שייך לחול לפני שהגיע יום הבא. ולכן אפשר עדיין לבטלו בששים.

זריזים מקדימים בשריפת חמץ

שאלה. ישנם המקדימים ושורפים החמץ מוקדם מאוד בער"פ, ויש להעיר מהכס"מ פ"א מחמץ ומצה ה"ט שכתב שעדיף להמתין עד קרוב לתחילת שעה שישית, וא"כ מה יעשה המדקדק במצוות יזדרז לשרוף או יאחר שיהיה קרוב לשעה שישית.

תשובה. בשו"ת שיח יצחק (סי' רה) כתב דאין נכון להקדים לפימ"ש המג"א (סי' תלד סק"ו) שיש טעם לומר הביטול בלשון ארמי שלא יקטרגו המקטריגים, שנראה זלזול לפת שהוא חיי האדם, ואע"פ שמוכרח לקיים מצות ה' כדי שלא יעבור בבל יראה, צ"ל שהיה לו לחפש אוכלים קודם לזה, כדי שלא יישאר לו חמץ שיהא צריך לזלזל בו לבטלו, וא"כ אם יבטל בזמן שמותר לאוכלו, יש קטרוג עליו, שהרי יכול לחפש עוד אנשים שיאכלוהו. עוד טעם כתב עפמ"ש"כ הכסף משנה (פ"א מהל' חו"מ ה"ט) שצריך להמתין עד קרוב לתחילת שעה ששית ואז ישרפנו להורות ששורפו מפני זמן האיסור שבא, וזה מורה יותר שמקיים מצוה.

חמץ של שביעית

שאלה. מי שיש לו חמץ שהוא גם קדוש בקדושת שביעית, האם ישאיר ממנו בשביל לקיים מצוות שריפה או שאסור לו וחייב לאכלו ולא להשאירו ע"מ לשרפו.

תשובה.

בספר עמודי ארץ (פט"ו) כתב בשם הגר"נ קרליץ דמותר לשורפו וכמו שמותר לשרוף תרומה של חמץ וכמבואר בגמ' פסחים יג ע"א וברמב"ם פ"ג מהל' חמץ ה"ד ע"י"ש.

ללמוד קודם בדיקת חמץ

שאלה. בשולחן ערוך או"ח סימן תל"א סעיף ב' כ' שלפני בדיקת חמץ אסור ללמוד תורה מחשש שמא יימשך בלימודו וישכח מלבדוק, וצ"ע מאי שנא מצות בדיקת חמץ מקריאת שמע, דבקריאת שמע לא מצינו איסור ללמוד לפני קריאת שמע אדרבא מצינו שיש מצוה ללמוד לפני ק"ש ואין חוששים שמא ימשך, כדחזינן ברכות דף ד' ע"ב דשנינו אבל אדם בא מן השדה בערב ונכנס לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא קריאת שמע ומתפלל ומברייא זו הוכיח המשנה ברורה או"ח סימן רל"ה ס"ק י"ז שאדרבה יש מצוה ללמוד לפני קריאת שמע, ולא חיישין שמא ימשך.

תשובה.

כתב הט"ז אורח חיים סימן תלא ס"ק ב' - ואפי' אם יש עת לו קבוע ללמוד וכו'. - בגמ' אחר ר"נ בר יצחק שזכרתי אמר אביי הלכך צורבא מרבנן לא ליפתח בעידני' באורתא כו' וק"ק מאי הלכך שייכות לר"נ בטעמי' שלו ולא על גופא דמתני' דאור לי"ד בודקין וכו' ולפמ"ש נחא דכיון שצ"ל סמוך לביאתו וצריך שימתין ע"כ יהי' פנוי באותה שעה לגמרי דאם ירצה לאכול פשיטא דאסור דאין קבע לאכילה ודרך למשך מאכילה לאכילה ויתרחק מזמן ביאתו ביותר אלא אפי' ביש לו עת קבוע ללמוד כגון פרק א' ויוכל לגומרו בעת ההיא שהוא פנוי שזכרנו מ"מ אסור כיון שיש חשש שיבוא לו עיון וישה' קצת ויהי' רחוק מביאתו ויעבור על תקנת חכמים שקבעו סמוך לביאתו ובזה מתורץ מ"ש מו"ח ז"ל מ"ש בק"ש של ערבית שלא אסרו הלימוד אלא שלא יאמר אוכל קימעא ואשת' קימעא ואמר' שם ואם רגיל לשנות שונה וקורא קריאת שמע ומתפלל מ"ש מהכא דאסרו גם הלימוד והאריך בתי' ולפמ"ש לק"מ דשם לא הקפידו על שיהיה סמוך לביאתו דודאי אין איסור אף אם שהה קצת אלא הקפידו על ביטול המצו' לגמרי כדאמר' שם על איסור אכיל' ושת' דחוטפתו שינה וישן כל הליל' ע"כ לא אסרו הלימוד שאין בו חשש חוטפתו שינה שדרך אדם לאכול ואח"כ לישן משא"כ כאן יש חשש הרחק' מזמן ביאתו שזה עיקר המצו' כמ"ש וע"כ אף בלימוד יש חשש זה דעכ"פ ימשך קצת ויהי' הרחק' מזמן ביאתו לביתו ומהרי"ו בה' פסח כ' וז"ל ונ"ל דה"ה לתפל' ערבי' שלא התפלל עם הצבור שאסור במלאכ' ובלימוד קודם שיתפלל כדאיתא שלא יאמר אוכל קימעא כו' וקשה עליו מהגמ' שזכרנו דבהדיא איתא שם שרגיל לשנות שונה

ונרא' לתרץ שהגמרא מיירי ביש לו שיעור קבוע ללמוד באותה שעה קודם ק"ש ומפסיק בכל יום וקורא ק"ש ע"כ מותר אף על פי שלפעמים ימשך קצת יותר כגון שעה או שתיים מה בכך כיון שיש לו שיעור קבוע מתי ללמוד ומתי יפסיק אף על גב דגבי בדיק' ג"ז אסור כמ"ש אבל מהר"ו מיירי באין לו שיעור קבוע לאותה שעה אלא שעכשיו דרך מקרה רוצה ללמוד ואין קצב ללמודו זה אסור דשמא ימשוך ביותר הרבה מאד ואף על גב דנקט מהר"ו לשון וה"ה לתפלת ערבית לאו לכל מילי קאמר אלא איסור לענין לימוד לאין קבוע בשיעור אבל בקבוע הם אינם דומים דבבדיק' אסור ובתפלת ערבית שרי וכן נ"ל להלכ'.

ללמוד קודם בדיקת חמץ

שאלה: בגמ' (פסחים דף ד) "האי צורבא מרבנן לא ליפתח בעדניה באורתא דתליסר דנגהי ארביסר דילמא משכא ליה שמעתתא ואתי לאימנועי ממצוה, וא"כ מעתה יש לשאול האם לעם הארץ שאצלו אין חשש שמא ימשך בלימודו יש איסור ללמוד קודם בדיקת חמץ.

תשובה.

א. הנה לשון הגמ' מדוקדק, וכן יעוי' ברמב"ם פ"ב מחמץ ומצה ה"ג אין קובעין מדרש בסוף יום הי"ג וכן **החכם** לא יתחיל לקרות וכו'. "ולכאו מלשונם משמע שהוא דין בת"ח דוקא שרגיל לשבת וללמוד, אע"פ שהיה אפשר לומר דאורחא נקט דדרך החכם ללמוד ולהימשך אחר למודו בלי לשים לב אבל מי שאין דרכו בלמודו בדרך כלל גם אם ילמד הוא לא ימשך, אבל מעיקר הדין גם לע"ה אסור שמא ימשך. ואולי יש לתת טעם אחר דעם הארץ יכול ללמוד ולא משום הסברה שהבאתם בקושיה דבע"ה אין שמא ימשך, דאף אי נימא דיש שמא ימשך מ"מ י"ל דבעם הארץ שלא יחזור ללמודו הוי מצוה עוברת ובכה"ג מותר, וכבר נחלקו בזה אחרונים דיעוי' בכס"מ על הרמב"ם שם שכתב דהרמב"ם הוצרך לכתוב גם שאין קובעים מדרש וגם שהחכם לא יתחיל ללמוד, שאילו היה כותב קביעות מדרש בלבד הייתי אומר שמכיון שרבים הם יש לחוש יותר שיבואו להימשך בלימודם אבל ביחיד הלומד לעצמו אין לחוש לכך, ואילו כתב דין החכם הלומד לעצמו הייתי אומר שקביעות מדרש לרבים מותר שמכיון שרבים הם יזכירו זה את זה ואין לחוש שיתבטלו מבדיקת חמץ, ועוד הייתי אומר שלא גזרו על זה משום שהיא מצוה עוברת, כי מי יקבץ אותם אחר כך, לפיכך השמיענו שבכל אופן אסור, ע"ש. אך יעוי' בכנסת הגדולה סי' תלא שהביא לא כן, וכן יעוי' 'בחת"ס' סוף חידושי מסכת פסחים, סי' תלא סק"ו) מש"כ ע"ד הכס"מ.

ב. עוד מצאתי בספר הנפלא "חשוקי חמד" על פסח מביא באריכות את המאירי שאומר שכל דבר תורה מושך אליו וכ"ש לת"ח. ומביא עוד רבינו מנוח שאומר שאפילו מקרא ומוסר מושך ת"ח אחריו. יוצא א"כ, שלגמרא כל אדם נמשך אחריו ובמקרא ומוסר רק ת"ח.

ג. לכאורה גם לעם הארץ אסור ללמוד קודם בדיקת חמץ ולפי מש"כ הפוסקים (עיין ח"א כלל טז אות ג) דאפילו יש לו שיעור קבוע צריך להפסיק אפילו דליכא למיחש שמא ימשך וה"ה הכא.

ד. עוד לא מצאנו שחילקו בזה. מלבד זאת, מה ששיך בו ללמוד (כל אחד לפי הבנתו) שייך שמא יימשך, וכי מה בכך שהוא ע"ה, אדרבא, עליו יותר לעמול ולהבין ויש חשש שיימשך.

חיוב בדיקה בליל י"ד בבית שיכנס לגור בו באמצע הפסח

שאלה: יש לעיין מי שעובר דירה באמצע הפסח, ויודע שבעל הבית לא בדק שם את החמץ כדין, האם חל עליו חובת בדיקה בליל י"ד בכדי שכשיבוא שם לפסח הבית יהיה בדוק, או מאחר שבליל י"ד הבית אינו ברשותו עדיין אין עליו חובת בדיקה, ויבדוק רק כשייכנס לגור שם. (מיירי באופן שיכול להיכנס לשם בליל י"ד, אבל עדיין אינו ברשותו).

תשובה.

א. לכאורה מסתבר שרק כשיבוא לגור שם, דמה שייכות יש לו לזה עכשיו, ואף לדעת רש"י דחייב בדיקה כדי שלא יבוא לאכלו ודאי לא חייבו אלא בביתו, אבל אטו חייבו לבדוק בשוק בכל מקום שהולך שמא ימצא חמץ ויאכל, וזה לענ"ד פשוט.

ב. אמנם נראה שבקניית דירה אף אם עדיין לא קיבל את המפתח אף שנכנס בו רק בתוך ימי הפסח יש עליו חיוב לבדוק בליל י"ד כמבואר במ"ב סי' תלז סק"ג. אך כשלא עשה קנין לפני החג ועדיין אינו שלו כלל הרי הוא צריך לבדוק כשהוא מגיע בתוך ימי הפסח בברכה. ובשכירות תלוי אם הוא קיבל את המפתח קודם החג הרי כבר נתחייב בבדיקה ובלאה"ה יבדוק בתוך המועד בברכה.

נר של איסורי הנאה לבדיקת חמץ

שאלה. יש לדון מה יהיה באופן שבלייל י"ד אין לו נר רק של איסורי הנאה, (כגון נר של ע"ז) האם יכול להשתמש בזה לבדיקת חמץ, או שאסור לו ליהנות מזה.

תשובה.

א. לכאורה מותר להשתמש לבדיקת חמץ גם בנר של איסורי הנאה מאחר ונר של בדיקת חמץ הוא רק כמבריה ארי שהוא החמץ ולא נעשה ליהנות בו, ובפרט שהרי הוא נעשה רק למצוה ולא ליהנות ממנו אמרינן ביה גם דמצוות לאו ליהנות ניתנו ואינו דומה לנר שבת דעיקרו נעשה ליהנות בו ולהתענג בו וכמבואר בביאור הלכה (סי' רסד ס"ו).

ב. יש מי שסרצה לומר שיהיה אסור, כמב' בגמ' לגבי שופר של איסור"נ שאסור לתקוע בו ואם תקע יצא.

גדר ביטול חמץ-ומדוע ל"א בטלה דעתו

שאלה. יל"ע כיצד מהני ביטול חמץ בחמץ השוה ממון רב, מאי שנא מסוכה הגבוהה מעשרים אמות שלא מהני ביטולה בכרים וכסתות כיון שבטלה דעתו אצל כל אדם שאין מבטלין כרים וכסתות (כמבואר בסוכה דף ד ע"א) ולכאורה כ"ש בחמץ תתבטל דעתו אצל בני אדם שאין מבטלין חמץ השוה ממון רב. (ואף ישראל שיש לו חמץ השוה ממון רב, בדר"כ מוכרו לגוי, וא"כ מה יהיה באופן שאחד יש לו חמץ השוה ממון רב ואין לו גוי לפניו שיכול למכור לו, האיך מהני ע"ז ביטול).

תשובה.

א. בספר מעדני אשר על פסח הביא בזה כמה תירוצים מהאחרונים. א. בחידושי הרי"ם ושו"ת דובב מישרים תירצו כיון דחמץ בפסח אסור בהנאה שפיר עומד ליבטל אצל אדם מישראל שרוצה לקיים כדברי תורה. ב. דבר דכל ישראל נוהג, אף דבשאר יושבי תבל אינם נוהגים כן, מ"מ לא אמרינן בזה דבטלה דעתו אצל כל אדם, דאין סברא לומר דבטלה דעת ישראל נגד דעת העכו"ם. וכ"כ המהרש"ם שתמוה לומר דבטלה דעת ישראל לגבי

עכו"ם, ובשמרת חיים ח"ב (סי' יג) תירץ עפמ"כ הרמב"ן ריש פסחים בדעת רש"י דחמץ עשאן הכתוב כאילו הן ברשותו הוא משום שרוצה בקיומו אבל אם משוי כעפרא אינו כברשותו, וא"כ בביטול כרים וכסתות כיון שאי"ז הדרך אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם משא"כ בביטול חמץ שכל הביטול נעשה ע"י שדעתו שיהא כעפר, וכיון שבדעתו למשוי כעפר אינו עובר עליו, ועוד י"ל דבחמץ שישנו בו איסור כרת ע"כ דעת כל אדם לבטל בכל אופן משא"כ גבי סוכה.

ב. יש לחלק בין ב' מיני הביטולים [אף דשם אחד להם "ביטול"] מ"מ אינו ענין זל"ז כלל, דכרים וכסתות הם שלו וצריך לבטלם לקרקע שיהיו בטלים, וכיון שאין דרך לבטלם לקרקע הרי מצד עצמם אינם בטלים דלא שייך לומר על כרים וכסתות שהם קרקע כיון שאין הדרך לעשותם קרקע. משא"כ הכא גבי ביטול חמץ, בפרט לדעת התוס' דביטול חמץ מטעם הפקר דודאי א' המפקיר דהוא פועל חלות גמור לא אכפת לן אם דרך לעשות כן או לא, ולא שייך לומר בטלה דעתו על חלות גמור של קנינים.

לקבל תשלום מחברת ביטוח על חמץ שנמכר לגוי ונשרף בפסח

שאלה. מי שמכר לפני פסח חמצו לנכרי כדן, ובתוך ימי הפסח פרצה שריפה במחסן שלו וכל החמץ נשרף, והלה יש לו ביטוח על המחסן, האם מותר לו לתבוע מחברת הביטוח פיצוי על ההפסד [של החמץ] שנגרם לו, כי אולי הוא נחשב כנהנה מאיסורי הנאה, שהרי מקבל תשלום עבור החמץ נמצא שנהנה ממנו, ועוד הרי הוא מכר את החמץ לנכרי ורכוש שאינו שלו נשרף ואיך הוא דורש תשלום עבורו, ועוד שבזה שהוא דורש פיצוי, הוא כאילו מגלה דעתו שלא נתכוין מעולם למכור באמת את החמץ לנכרי, ואפשר שהוא עובר בבל יראה?

תשובה.

א. הגר"י זילברשטיין כתב כי פיצוי מהביטוח לא נחשב דמי חמץ אלא ריוח מסחרי תמורת דמי הביטוח ששילם. ובשו"ת הרי בשמים (תניינא סי' רמה) כתב מה שהניזק מרויח מהביטוח הרי זה כריוח צדדי שמשמים רחמו עליו. והביא שכ"ד הגרי"ש אלישיב אך בשו"ת אבני אש (ח"ב סי' מב) כתב דהעצה הטובה לעשות ביטוח של אובדן רווחים, והיינו אבדן התשלום של הנכרי ובכה"ג גם אינו מראה שהישראל מחשיב את מכירת החמץ כדן. ב. לכא' לא שייך לעבור בבל יראה שהרי מכר כדן, אבל זה שייך לגוי וא"כ הוא גוזל הגוי במה שתובע לעצמו הפיצוי.

החילוק בין גזל חמץ לגזל אתרוג

שאלה: מאי שנא גזל חמץ שהדין הוא שאומר לו אחר הפסח הרי שלך לפניך, מגזל אתרוג קודם סוכות שאין יכול אחר סוכות לומר הרי שלך לפניך. [וכ"כ הפתחי תשובה בחו"מ שסג].

תשובה:

א. מרן הגר"ח"ק כתב לי, אתרוג עומד רק לסוכות אבל חמץ יכול לאכלו מדאורייתא. ב. **לכאורה** הביאור מפורש בפתחי תשובה שחמץ בפסח לא שכיח [שיעבור על איסור בל יראה], ולא גזרו בזה משום גרמי, משא"כ באתרוג דלא גרע מכל גרמי שחייב, ודברים הללו הביא בשם הפמ"ג. ובשם תשובת בית שמואל הביא טעם כיון שכולם מכירים בהיזק לאחר סוכות שאינו שווה אלא לאכילה משא"כ חמץ שלא ניכר בגוף החמץ, והוא תמה על סברא זו שהיא נסתרת לדעת הרמ"א ועוד פוסקים עיין שם.

חמץ של קטנים

שאלה: קטנים שירשו חמץ (קודם הפסח) לכאורה לא יכולים לבטל את החמץ דאין ייאושם ייאוש והפקרן הפקר, האם החמץ אסור בהנאה לאחר הפסח.
השיב לי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א: יתכן שיועיל ביטול האפוטרופוס¹.

חמץ בער"פ דבר שיש לו מתירים

שאלה: הר"ן בנדרים דף נח ע"א ד"ה א"ל, מחדש שכל דבר שיכול לאכלו שנתערב קודם זמן איסורו הו"ל כדבר שיש לו מתירין ולא בטל, וצ"ע א"כ חמץ קודם הפסח מדוע הוא בטל בשישים ומותר בפסח הרי מכיון שיכול לאכול הכל קודם הפסח, לכאורה יהא נחשב דבר שיש לו מתירין ושוב לא ייבטל אף קודם פסח.

גוי שמכרו לו חמץ וחפץ להתגייר

שאלה: גוי שמכרו לו את החמץ בערב פסח ורוצה להתגייר בפסח מה יעשה.
תשובה.
מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א השיב לי: ימתין להתגייר עד אחר הפסח. (והיינו דאם יתגייר בפסח אולי יעבור באותו רגע באיסור וזהו מצוה הבאה בעבירה, שבאותו רגע שנהיה ישראל עובר על איסור).

עניני מצוות הפסח

גדר מצה גזולה

שאלה: מי שגזל מים ולש בזה קמח שלו האם המצה נחשבת כמצה גזולה, או שמצה גזולה רק אם גזל הקמח או המצה.

תשובה

א. באגרות משה חלק או"ח (ח"ג סי' סה) עמד על מדוכה זו וכתב דלפ"ד המג"א החידוש בברכה נאמר רק על גזילת חטיין, אך לא על מים דליתנהו בעין ומ"מ כתב דיתכן לומר שאין לברך דהוי מצוה הבאה בעבירה ועין במה שדן בזה בס' שערי זבולון על הל' פסח.
ב. יש לדון להיתר מצד שינוי מעשה, ויל"ד עוד מצד שהמים התאדו, והמים אין בהם ממש, ולמעשה היום הוא לא אוכל את המצה עם המים ורק שע"י המים נעשה המצה.

¹ וכ"כ בחק יעקב סי' תלד סקט"ו ובפמ"ג שם סק"ט דמחויב האפוטרופוס לבטל חמצו, ומשמע שפשיטא להו דיהני בזה. ובעיקר הדבר משמע מדברי רבינו וכ"מ מדברי האחרונים הנ"ל דנוקטים דכל ההיתר הוא משום ביטול האפוטרופוס, אבל בלא"ה כשאין לו אפוטרופוס או כשלא ביטל האפוטרופוס ודאי נאסר החמץ לאחר הפסח. וכן משמע באבן העזר בחידושי ריש מס' פסחים, דקטן נמי מחויב לבער ולבדוק חמצו. אך יעוין בשו"ת אחיעזר ח"ג סוס"י פ"א דנסתפק בזה וצידד די"ל דכיון דקיי"ל דקטן אוכל נבלות אין בי"ד מצווין להפרישו, לכך אף לאחר הפסח אין חמצו אסור משום חמץ שעבר הפסח, ולא דמי לשוגג שחמצו אסור דשאני התם שסוכ"ס עבר עבירה משא"כ קטן. וע"ע בשו"ת תורת חיים להגרי"ח זוננפלד סי' מז ובשו"ת הר צבי ו"ח ח"ב סי' מה מש"כ בזה.

אכילת קרבן פסח

שאלה: הדין הוא, וכן פסק הרמב"ם (הלכות קרבן פסח פרק ב הלכה טו) שבני החבורה שהיה אחד מהם גרגרן רשאים להוציאו מהן ונותנין לו חלקו, יש לדון מה יהיה כשאומר להם שמכאן ולהבא לא יאכל יותר בגרגרנות, האם בכה"ג רשאים להוציאו, או שכבר לא יכולים להוציאו עד שיאכל שוב בגרגרנות. עוד בכלל יש לשאול האם באכילת מצווה יש איסור לאכול הרבה דרך גרגרנות, דאולי מכיון שמקיים מצוה אין לאיסור דהרי רוצה לאכול הרה מחמת המצוה.

תשובה.

א. מלשון הרמב"ם שכתב ואם אינו זולל אינו רשאיין ליחלק לכאורה משמע מכך דאם קיבל על עצמו ששוב לא יהא גרגרן לכאורה א"א להוציאו שהרי הוא מבני החבורה. ולאכול בגרגרנות נראה דיש בזה איסור כיון דלא הוי דרך כבוד שצריך לאכול את הקרבן ובעינן בזה נמי למשחה ובאכילה בגרגרנות הרי הוא מזלזל במצות אכילת קרבן פסח.

ב. א. מסתבר שצריך לעשות מעשה להוציא מחזקתו. ב. גם אם אין איסור, האחרים לא צריכים להפסיד ולשלם יותר ממה שאוכלים בגלל שהוא אוכל יתר על חלקו, ולכן רשאים להוציאו כנ"ל.

עובר על מצות הרופאים

שאלה: חולה שהרופאים אמרו לו שאסור לו לאכול מצות שסכנה בשבילו ואכל האם קיים את המצוה או שזה מצוה הבאה בעבירה.

תשובה.

א. בשו"ת מהרי"א אסאד או"ח (ס' קס) כתב דהוי מצוה הבאה בעבירה אולם בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' רס) ובמנחת יצחק (ח"ד סי' קב אות ב) כתבו דלא הוי בגדר מצוה הבאה בעבירה כיון דיש כאן רק עבירה ולא מצוה.

ב. גם יש לדון שלא הוי מהב"ע כיוון דאינו עובר איסור בעצם המצווה, אלא בכך שלא חושש לחייו, אמנם יש צד שלכאורה אפשר לומר שכעין זה אמרו בירושלמי (ברכות פרק ב' ה"ט) והביאו הרמ"א בה"ל סוכה שכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, ועדיין יש לעיין בגדר הדבר והאם מותר לעשותו, ומצאתי בחיי אדם (כלל קמ"ז סעיף ט') שכתב שכשירודין גשמים אסור לברך, אך עכ"ז עדיין לא נתברר אם מעיקר הדין מותר לעשותו, אמנם הכא אפ"ל שודאי אסור לעשותו, כי הרי כתיב "וחי בהם" אשר הוא תנאי בקיום המצוות, וגריע טפי מהדיוט, כל זה כתבתי לענ"ד אך אפשר עוד לחלק בזה.

עבד כנעני באכילת מצה

שאלה. צ"ע איך עבד כנעני מקיים מצוות אכילת מצה הרי בעינן לכם, ולשיטות הללו שאין קנין לעבד בלי רבו גם כשא"ל ע"מ שאין לרבו רשות להשתמש בו.

תשובה.

י"ל לפמש"כ בביאור הלכה (סי' תנב ס"ד) בשיטת הריטב"א דאף בגזל מצה יש שינוי מעשה כיון דלעיסה קנייה בשינוי מעשה והמצוה מתקיימת אח"כ בבליעת המצוה, וא"כ גם העבד זכה בו בשעת לעיסה.

לכם בקרבן פסח

שאלה. הנה שיטת רש"י סוכה כז ד"ה כל האזרח דהיכא דכמה אנשים שותפין יחדיו על חפץ ואין לכל אחד בו שוה פרוטה לא קרינן ביה לכם עיי"ש, וצ"ע מהא דאמרין בגמ' קידושין מא דאיתא התם רבי יונתן אמר מנין שכל ישראל יוצאין כולן בפסח אחר שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל וכו' אלא מכאן שכל ישראל יוצאין בפסח אחד א"כ מבואר שיהיה קרבן פסח אחד לכל ישראל והרי ודאי שאין בזה לכל אחד שוה פרוטה, ובקרבן פסח גם כן לכאורה צריך שיהיה שוה פרוטה כדכתיב ויקחו להם.

תשובה.

במנחת סולת מצוה ו' תירץ דפרשה דקרבן פסח נאמר קודם מתן תורה שאז גם פחות משהו פרוטה היה ממון. ובספר שע"ד שער ד' תי' שקרבן פסח אין צריך שיהיה שלו דלא בכל מקום ממעטים מלכם שיהיה שלו אלא היכא שמפורש בש"ס עפ"י קבלת חז"ל והביא ראיה מירושלמי רפ"ב דערלה לענין ערלה ע"ש.

סיפור יציאת מצרים לגוי

שאלה: מי שנמצא בליל הסדר רק עם גוי, האם יש מצווה ועניין לספר לו יציאת מצרים, דרך שאלה ותשובה.

תשובה:

א. [מין הגר] ק השיב לי, אין חיוב לספר לבהמה.

ב. [אמנם לכאורה יש להעיר הרי אפי' הוא נמצא לבד צריך לספר לעצמו דרך שאלה ותשובה, ומאי גרע בכך שיש עמו גוי, ואדרבה אולי יהיה עניין לספר לו שמתוך כך יתברר לו יותר.

מצות והגדת לבנך

שאלה. יש להעיר על מנהג המצוי בישראל שהולכים בליל הסדר אצל ההורים, וא"כ הסב הוא עורך הסדר והוא המספר בסיפור יציאת מצרים, וא"כ יוצא שאה"נ הסב יקיים מצוות והגדת לבנך בהידור, אבל הבן או החתן יפסידו מצוות והגדת לבנך לילדיו, ולא שמענו מי שיחוש לכך וצ"ע. [והאם נאמר שיהיה חילוק בעניין זה בין אופן שזה אצל אביו או אצל חמיו].

ב. עוד יש לעיין, דהנה נשאלה שאלה קמיה הגאון האדרת מי שבנו בן ח' שנים אצל זקינו, וכבר הגיע לגיל חינוך סיפור יציאת מצרים, איך יעשה בחג הפסח שרוצה לקיים בו מצות והגדת לבנך, אבל הזקן עם זקנתו הילד להם הוא כל שעשעיהם, וחלילה ישבית מהם שמחת יו"ט א"כ מה יעשה? ומדבריו נראה שדן שמחת יו"ט של אביו כנגד מצות והגדת לבנך, וצ"ע שלא דן מצד כיבוד אב. גם יש לדון באופן שיש לו עוד בנים האם יש כאן שאלה, וגם יש לדון האם יש נ"מ אם זה אבי אביו של הילד או אבי אמו. והאם מהני שליחות במצות והגדת כמו שמהני במצות ת"ת לבנו, צ"ע בכל זה.

תשובה.

א. [במעשה רב להגר"א שכך נהג הגר"א ועיין בשו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' סז) כתב דהסיבה שנוהגים כן או משום מדין שומע כעונה, שע"י שהבן שומע מצות והגדת מאביו הרי הוא יוצא בזה, או משום דין שליחות.

ובספר שערי מועד דן בדברים הללו באריכות. ובשו"ת התעוררות תשובה (סי' רנה) כתב דוהגדת לבנך כול גם את בן בנו, והטעם כיון דעיקר סיפור יציאת מצרים כדי להעמיד על דת האמת לקבל התורה וללמדה.

סיפור יציאת מצרים עד שתחטפנו שינה

שאלה. בשו"ע תסב ב' כ' שמצות ההגדה היא עד שתחטפנו שינה, ומשמע שאחר שנרדם אפילו לכמה רגעים כבר נפטר מהמצוה, 1. וצ"ע מה העניין בזה שכיון שחטפתו שינה כבר אינו חייב בסיפור יציאת מצרים, הא סו"ס עדיין זהו ליל פסח. 2. וגם מה יהיה באופן שבתחילת ליל הסדר נרדם לקצת זמן, האם נאמר שבאמת כבר נפטר מהמצוה.

תשובה.

א. [הקשה בזה הגר"ד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון, בחוברת מחשבה אחת של תורה היו"ל השתא, וכ' להוכיח מדברי הפוסקים שאחר שנתעורר אין עליו חיוב, מהא דהתירו לשתות יין אחר שישן וניעור, יעו"ש. ולענ"ד אולי י"ל דבאמת הזמן כל הלילה, ומה שכתבו שאם כבר נרדם וניעור מותר לשתות יין, יש לדחות דבאמת יש עליו חיוב אלא דאף שישתה לא חיישי' שירדם כיון דכבר ישן, ומסתמא זה דוקא בשינה גדולה ולא בכמה רגעים. ולשונם עד שתחטפנו שינה דמזה הוכיח דאחר שחטפתו שינה פטור, לכא' כונת ראייתו דאי נימא דכשניעור חייב שוב, א"כ למאי נקטו עד שתחטפנו שינה הא פשיטא דמתוך שנתו אינו חייב לספר. וזה יש לדחות חדא דקמ"ל דמותר לו להניח לעצמו שתחטפנו שינה, ואינו מחוייב לשמור עצמו שלא ירדם [כמו בתפילין]. ועוד י"ל דהנה עד שתחטפנו שינה אין הכוונה עד שנרדם ממש אלא כיון שראשו כבד עליו ואינו יכול יותר מותר לילך לישן, וזהו עד שתחטפנו שינה, וא"כ אין ראי' לגבי ניעור, ובאמת י"ל דחייב.

ב. [בחק יעקב (סי' תפא סק"א) והפרמ"ג שם והמקו"ח ושו"ע הרב שפקע ממנו חיוב סיפור יציאת מצרים והטעם בזה הוא שחייב אדם לספר בבהירות ובצלילות וגם משום כפי שכתב בברכת אברהם על פסחים דהרי מעיקר הדין יצא ידי חובת סיפור יציאת מצרים בקידוש והדין ששייך הידור מצוה בשעת עשיית המצוה, אבל לאחר עשיית המצוה לא שייך להוסיף בהידור המצוה וכמש"כ הבית הלוי (ח"ב סי' מז) אך בשו"ת התעוררות תשובה (סי' רעא) ס"ל דגם אחר שתחטפנו שינה עדיין חייב בסיפור יציאת מצרים כל הלילה.

מצוה לאכול הרבה מצות בליל הסדר

שאלה. בגמ' פסחים קז ע"ב רבא הוי שתי חמרא בער"פ כי היכי דנגרריה לליבא וניכול מצה טפי, וצ"ע מה העניין שיאכל מצה טפי הרי כבר קיים המצוה בכזית אחד, ואין לומר שהכוונה היא כמו שיטת הגר"א שכל כזית הוא מצוה, דא"כ כל הפסח יהיה לו חיוב לשתות יין שייגרר לאכול הרבה מצות וזה לא מצינו, וא"כ מה העניין שיאכל טפי בליל הפסח וצ"ע.

תשובה.

לפי דעת מהר"ל מפראג (גבורות ה' פ' מח) יש מצוה בליל הסדר בכל כזית מצה, והו"ד בב"ח ובט"ז סימן תעב.

תשובה א': כתב בספר הר צבי (או"ח א' סימן ב') דמכאן מוכח דכשאוכל יותר מכשיעור, גם התוספת נכנסת בכלל השיעור, ואף בה מתקיים המצות עשה דאכילת מצה. [יעו"ש שרצה לבאר באופ"א וז"ל: "אולם אחרי העיון יש לפקפק בהוכחה זו, דהא בריש ערבי פסחים תנן 'ערב פסח סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך', ופירש", 'כדי שיאכל מצה של מצוה

לתיאבון משום הידור מצוה. ומכיון דבמצות עשה דאכילה יש הידור לאכול לתיאבון, א"כ י"ל דלא נתכוין רבא לאכול הרבה אלא רצה לקיים מצות אכילת הכזית בהידור, ומדוייק מאד לשון הגמרא 'כי היכי דנגרריה לליביה דניכול מצה טפי', כלומר לא שיאכל טפי אלא דנגרריה לליביה טפי ויאכל הכזית בתיאבון. אך בברכות (דף לה ע"ב) יש קצת שינוי לשון, דבפסחים הגירסא 'דניכול' אפשר לפרש דרצה דנגרריה ליביה שיהיה לו תיאבון לאכול הרבה אבל לא שיאכל באמת הרבה רק שיהא תאב הרבה, אבל בברכות גרסין וניכול מצה טפי, משמע דרצה שיאכל טפי, ומזה יש משמעות דאכילת יותר מכשיעור נעשה חלק מגוף המצוה".

תשובה ב': י"ל שאינו מצד חיוב אכילת מצה, אלא מצד המצוה והענין שיש באכילת המצה, וכפי שמובא על הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין, שאף שהיה מסתגף וממעט באכילה במשך ימות השנה, בליל הפסח היה אוכל הרבה מצה, והיה אומר שלועסים יציאת מצרים, וכדאיתא בזה"ק בפ' תצוה, שמצה היא 'מיכלא דאסוותא'.

סיפור יציאת מצרים.

שאלה. הנה יש להסתפק במצוות סיפור יציאת מצרים האם גם ניסי קריעת ים סוף הם חלק מהסיפור, ובפשטות היה נראה שכן, וכן משמע בראשונים [ריטב"א כלבו ואבודרהם] שהביאו הברייתא של ניסי קריעת ים סוף, אבל צ"ע דהרמב"ם בנוסח ההגדה שלו השמיט כל ניסי קריעת ים סוף, וצ"ע מה היא שיטתו ובמה נחלקו.

תשובה.

נזכר בהלל, בפרק בצאת ישראל - הים ראה וינס וכו'.

תשובה: שמעתי מהג"ר ראובן לויכטר שליט"א, דכידוע שכל ענין עבדות מצרים והיציאה ממצרים היא כדי להיות עבדי ה' - 'תעבדון את האלוקים על ההר הזה', ובשביל כן הוכרחו לקיים את ציווי ה' לשים את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות, ומי שלא קיים את ציווי ה' לא זכה להגאל, דרך ע"י שנעשה עבד ה', לא היה בכלל הפורענות שבאה על המצרים ע"י גילוי שכינתו יתברך, דרך מי שהוא עבד ה' ושייך ל'קירבנו המקום לעבודתו', אין ניזוק מהשראת שכינתו וגילוי כבודו יתברך בשעה שיוצא בתוך מצרים. משא"כ הנס של קריאת ים סוף לא בא בעקבות קיום ציווי ועבדות, אלא 'הים ראה וינס', כשראה את ישראל שזכו להיות עם ה', הוא נפתח בפניהם. עכת"ד.

ולפי"ז יתכן בדעת הרמב"ם, דאין מזכירים בליל הפסח אלא את הניסים שבאו מתוך היותם 'עבדי השם' ולא עבדי פרעה, ולא את הניסים שבאו שלא מחמת העבדות. משא"כ בדעת שאר הראשונים י"ל דאף דעיקר המצוה היא להזכיר את הניסים שבאו מחמת העבדות, אגב כן מזכירים את כל הפורענות שבאה על המצרים ונקמת ה' בהם, ואת כל הניסים וגילוי אהבת השי"ת לעמו ישראל, על ים סוף.

פקדון שמירתו בליל פסח כיצד?

שאלה: אדם שקיבל פקדון בער"פ ולא נעל את ביתו בליל פסח, וגנבו את הפקדון, האם יכול לפטור את עצמו בטענה שכיון שליל שימורים, מדינא מותר לו להימנע מלנעול את הדלת ואין זו פשיעה.

תשובה.

א. בספר וישמע משה כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין זה פוטר, שרק בשביל עצמו יכול לסמוך ע"כ ולא לגבי ממון אחרים.

אמנם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א השיב לי: **קצת צריך לסגור.** (ומשמע מדבריו שבאמת אילו סגר קצת והגנב גנב יהא פטור).

[ב. עי' מג"א סוף סימן תפ"א דבמקום דשכיח הזיקא אין סומכין על הנס. וא"ל דכמו כן אם אינו שומר כמו שצריך סתם מקום הוי כמקום דשכיח הזיקא דהרי פירצה קוראה לגנב ויתחייב אם פשע .

אימתי מלו את ישראל בפסח הראשון

שאלה. קשה על מה שכתב במכילתא נתן להם הקב"ה שתי מצות דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, ופרש"י שמות יב ו נתן להם שתי מצות דם פסח ומילה שמלו באותו הלילה, צ"ע א"כ איך שחטו ועשו הפסח כשהם ערלים ומקרא מלא הוא שמות יב מח 'המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו', ושחיטת הפסח אינה כשרה אלא עד הערב, ואם מלו רק בלילה איך היו מותרים לשחוט.

תשובה.

מלוקט מספר חתם סופר על עניני מילה

האיך אכלו ישראל הפסח במצרים
וחרי אלו שמלו בלילה היו שלא למנויו

איתא ברבנא¹⁸ היה בהם ישראלים שלא קבלו עליהם למול ואמר להם עשו פסח, כיון שעשו פסחיהם נשב להם רוח מגן עדן והי' נפשם קוהה לאכול ואמר להם מרע"ה כל ערל לא יאכל, ומלו עצמם, ונתערב דם פסח עם דם מילה, ועל זה נאמר¹⁹ ואראך מתבוססת בדמך ואומר לך בדמך חיי ע"ש, וכן הוא יותר באורך פ' נשא²⁰ ובשיר השירים²¹ ורמז עליו תי"ט ספרא"ד, והקשה יפ"ת²² הא לא נמנו על הפסח מתחלה אותן שלא מלו ואיך אכלו אחר כך.

ולענ"ד לר"ת²³ ניחא אותן הי' שמתו אחיהם מחמת מילה או שמתו בימי אפילה וחשבו שמתו מחמת מילה, כי ימי אפילה הי' קרוב מאוד לערב פסח כאשר בארתי במקום אחר²⁴ ממ"ש רמב"ן²⁵ שמכת ברד היה באדר וארבה בניסן כדכתיב²⁶ כי אפילות הנה ע"ש, ואם כן היה חשך קרוב מאוד לערב פסח, והם מלו אחר ראש חדש מיד כמ"ש, והקשה גם כן ביפ"ת בשם י' קרקש בפירושו למורה נבוכים ח"א פס"ג, ואומר אני אה"נ שמלו אחר החדש הזה לכם ושוב כשמתו מהם מימי אפילה נמנעו הרבה מלמול כי תלו במילה, ומ"מ לדעתם היה כמי שמתו אחיו מחמת מילה שעושה פסח, ושוב בין עשיה לאכילה נשב רוח גן עדן ונתחזקו והוה כמי שנפל בו דמו שכתב רשב"א²⁷ ונאסרו באכילה עד שנימולו וק"ל²⁸.

חתם סופר עמוד מס 157 מילה : דויטש, דוד יהודה בן אליהו הכהן (עורך) {1} {3} הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

גזל גוי בחמץ המחוייב לבערו

שאלה: חמץ של נכרי שקיבל עליו אחריות הדין הוא שמחוייב לבערו, וצ"ע איך מותר לו לבערו הרי הוא עובר על איסור גזל בקום ועשה.

תשובה.

א. כיון שהוא לא מתכוון לגזלו, אלא לקיים את ציווי התורה לשורפו, וגם דעתו לשלם, אין כאן איסור גזל. אם חסר אחד מהפרטים נראה שיש כאן איסור גזל. כגון אם לא היה פסח, והיה מזיקו גם אם דעתו לשלם, יש איסור גזל. וק"ו אם היה מתכוון לגזלו. אבל כיון שלא מתכוון לגזלו, ומתכוון רק להזיקו כיון שכך הוא ציווי התורה, וגם דעתו לשלם, אין כאן איסור גזל.

מהספר אגרות ורשימות קהילות יעקב.

פרק י"ב, ט"ו. אך ביום הראשון
תשכיתו וגו' (בעין ישראל
שקיבל אחריות על חמץ גוי, למה
אין איסור גזל גוי בשריפתו). כתב
בחזו"א הל' פסח (סי' קי"ח סק"ה ד"ה
כ' עור) לענין ישראל שקיבל אחריות על
חמצו של נכרי וז"ל ואם אי אפשר לו
להחזיר, רשאי לשרוף ע"מ לשלם לנכרי.
וממון נכרי מופקר לישראל בזמן שהוא
נכשל בהן לעבור עבירה, אלא דחייב
לשלם לנכרי, עכ"ל. והנה מש"כ החזו"א
דממון נכרי מופקר לישראל בזמן שהוא
נכשל בהן לעבור עבירה, צ"ב מנא לן
הא. והנה מצאתי באבני נזר (או"ח ח"ב
סימן שכ"ה אות י"ז) שכתב וז"ל על מה
שכתבתי בחמץ שקיבל עליו אחריות אין
איסור במה ששורפו, דכיון שמצוין לבערו
נפקע ממון הנכרי וכו'. גם אני לא אמרתי
רק בגזל גוי שאין האיסור מפאת חסרון
הגוי, רק מפאת ישראל שלא ילמוד בגזל
כמו שכתב חכם צבי, כזה אמרתי דעל ידי
המצוה נפקע ממון הגוי ושוב אין ישראל

גדול, עכ"ל. ואולי גם החזו"א אזיל בדרך
זו. (וע"ש עוד באבני נזר בסימנים שכ"ג
שכ"ד שייך לזה, ולא עיינתי כראוי, ורק
להעיר באתי)

הרב הרש"מ רמ"ה עמוד 294 א: קייבסטי יעקב ישראל בן חיים פ"צ. ברוב, שאול, ברוב, משא. [16] (2) הדפס שני חב"ת אוצר חכמה

נולד בין השמשות אם מעכב אביו מקרבן פסח

ומה שנקטתם שאם האב אינו מוחל על כבודו לא יסב, הנה ד"ז אינו פשוט כ"כ דיעי' בחק יעקב (סי' תע"ב סק"ט) דאף אם יאמר האב בפי' שאינו מוחל אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם, (ודלא כהב"ח שכ' דאסור להסב אא"כ נתן לו אביו רשות), ועי' בנצי"ב בהעמק שאלה (שאלתא ע"ז) שהעלה דכיון שדרך אב למחול על כבודו בשביל בנו, כופין את האב למחול לבנו כדי שיקיים מצות הסיבה.

ב. לענ"ד נראה דאינו משום בזיון אבל מ"מ אינו נדחה כיבוד או"א מפני מצווה זו דאינו חיוב מדרבנן אלא להגדול שיכול להרגיש בחירות משא"כ לשאר אינו כבוד שיעשו אופן של חירות בפני אביהם או רבם.

ג. הרה"ג ר' חיים ליב פרצוביץ שליט"א כתב, לענ"ד השאלה מעיקרא ליתא, דכל גדר ההסיבה הרי הוא משום דרך חירות, וכאשר אביו אינו מניחו להסב א"כ מיד פקע הדרך חירות, וא"כ אביו אינו אומר לו כלל לעבור על שום מצוה, אלא שע"י ציוויו פקע הדרך חירות ותו אינו מחויב במצות הסיבה.

מצות הגדה בפה או בהרהור

שאלה: מי שלומד בליל הסדר הלכות פסח או בעניני סיפור יציאת מצרים ולא מוציא בפיו האם מקיים המצוה, שלספר ביציאת מצרים.

תשובה.

א. מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א השיב לי: יכול להיות, יוצאים בהרהור. [והיינו דזה כמו ת"ת]².

ב. י"ל שהנה הגר"ח מברסק אומר שהחילוק בין כל השנה לליל הסדר לענין זכירת יציאת מצרים היא שבכל השנה אין צריך אלא להזכיר לעצמו ובליל הסדר המצווה היא לספר לבניו ולבני ביתו למען ידעו.

ג. מסתבר שכיון שכתוב "והגדת לבנך", צריך דוקא בפה.

ד. שאלה זו נפשטת מדברי רבן גמליאל הנאמרים בהגדה "כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, פסח מצה ומרור", חזינון שדייק בלשונו כל מי שלא "אמר" שרק ע"י אמירה בפה ובדברים אלו יוצא ידי"ח, אך יש לעיין אולי יצא בדיעבד.

חמץ הוא היצר הרע.

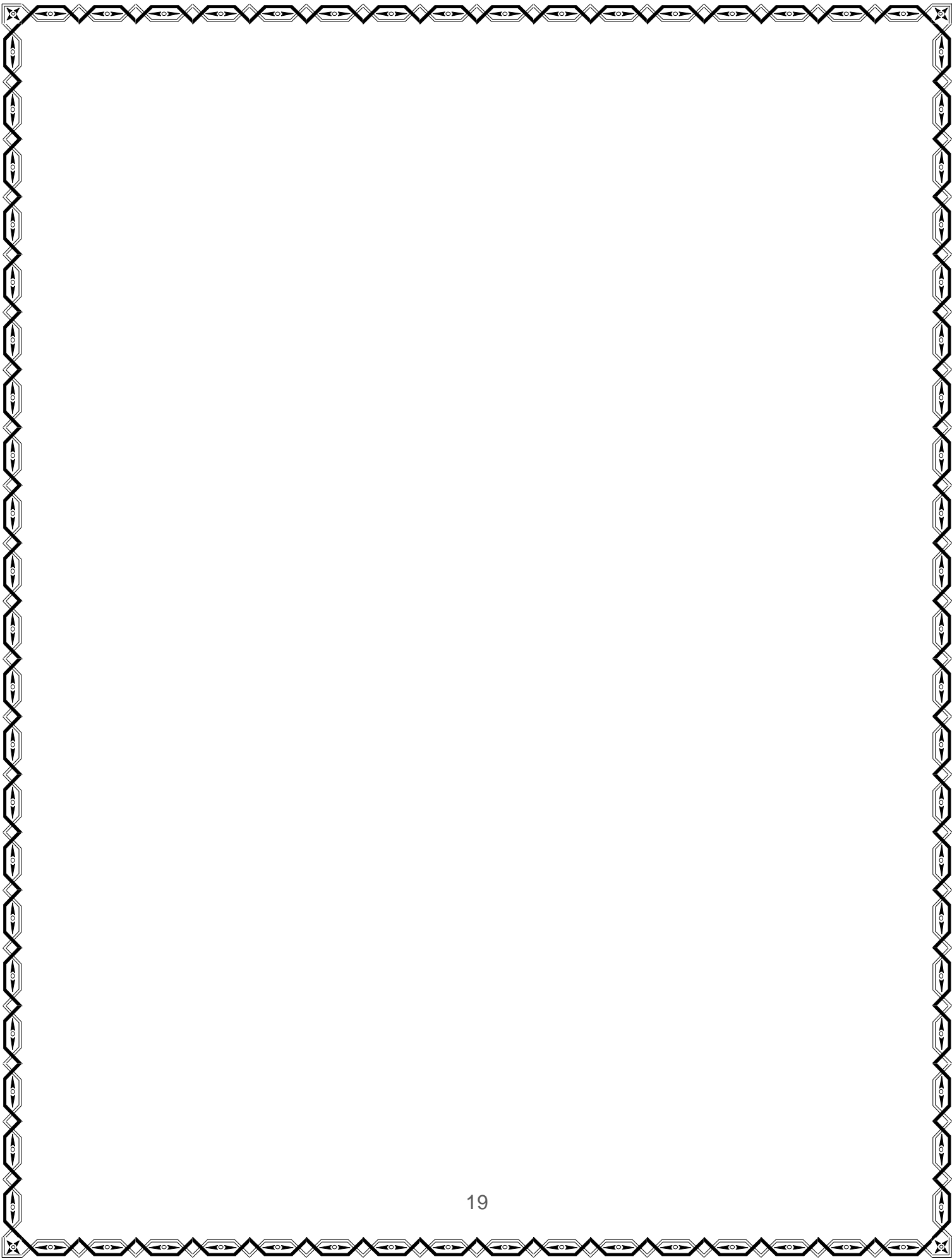
שאלה: אם חמץ מסמל את היצר הרע, ואת הרוע, מדוע אנו אוכלים זאת כל השנה, ומצינו שבאמת בבית המקדש אסור להביא חמץ. [חוף מלחמי תודה ושתי הלחם].

תשובה.

א. מרן הגר"ח קניבסקי השיב לי: רק בפסח. [היינו כוונתו שרק בפסח מסמל את היצר הרע]. שאלתי ולמה רק בפסח? והשיב לי: [בגלל ש] התורה אסרה ולכן זה יצר הרע.

ב. הרי לכל אחד יש יצר הרע, ומדוע? כיון שבלא יצר הרע, אין בחירה, וא"א לעבוד את ה'. ולכן כל השנה אוכלים חמץ, כיון יש לנו יצר הרע בקרבנו. אבל כיון שהמלחמה קשה, ויש שחיקה ממלחמה מתמדת זו, הקב"ה בחסדו נותן לנו חגים ושבתות, לשמחה ומנוחה, כדי שנתרומם כמה פעמים בשנה מעל היצר, מעל הטבע, ונקבל כוח להמשיך במלחמה, ובפסח יש מנוחה מאכילת חמץ. ואנו אוכלים רק מצה, לטעום את הטעם של בן חורין מיצר הרע, כדי לקבל כח לכל השנה.

² הערת הגר"ד קאהן: לא נראה כן דסיפור לא הוי אא"כ מוסר לאחרים וזה א"א ע"י הרהור, בכתיבה יש להסתפק, ועיין שו"ת רעק"א סי' ל' ועיין חגיגה ג' ע"אילמדו דמשמע דלא שייך ע"י כתיבה ודו"ק.

מדור 'אחודה לי חידה'

חידות בענייני פסח

חידה: כיצד יתכן איש ישראל שהוא שומר תו"מ ואינו חש"ו או סומא ואעפ"כ הוא פסול לבדיקה. תשובה. מי שהוא שיכור הוא פסול לבדיקת חמץ כי אין דעתו צלולה עליו, וממילא אינו יכול לבדוק כראוי.

חידה. איך יכול להיות שיש לפנינו שנים קטן וגדול ישראלים מדקדקים במצוות, ויש לפנינו רק כזית מצה אחד, ונאמר ליתן זאת לקטן ולא לגדול שהוא בר חיובא במצוות.

תשובה. מטו משמיה דהגרי"ש שבכה"ג מחוייב ליתן לבנו דיש עליו חיוב לחנכו, וקודם לגדול שאינו מוטל עליו, והוא חידוש.

חידה. מהיכן מוכח שאין פטור מצטער גם למצוות שחיובן רק מדרבנן.

תשובה. ממצוות ארבע כוסות של יין. דהנה בשו"ע (או"ח סי' תע"ב סעיף י'): מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו, או שונאו, צריך לדחוק עצמו ולשתות לקיים מצות ארבע כוסות. וכתב שם במשנה ברורה (ס"ק ל"ה) דהיינו שמצטער בשתייתו או כואב לו ראשו, כעובדא דרבי יהודה דהכא, אבל אם יפול למשכב מחמת זה, אין זה דרך חירות ופטור.

חידה. לגבי מה איסור בל יראה חמור מאיסור אכילת חמץ.

חידה. כיצד יתכן שאדם הגר בבית ויגור אף בפסח וחייב בבדיקה ואעפ"כ לא יברך על בדיקה זו.

תשובה. לפמש"כ המג"א (סי' תלה סק"ב) דאם מצא חמץ בביתו אינו צריך לברך עליו כיון שביטלו קודם פסח וכבר קיים תקנת חכמים בבדיקה.

חידה: איך יתכן אדם שמוכר את כל חמצו לנכרי, ואף אמר את הנוסח הרגיל של הביטול ואעפ"כ לאחר הפסח אסור לו לאכול החמץ ולבערו.

תשובה. הא דמועיל מכירה לנכרי היינו בחמץ הידוע לו אבל אם זה היה חמץ שאין ידוע לו בכה"ג אסור לאכול את החמץ לאחר פסח וצריך לבערו.

חידה: איך יתכן שצריך לבדוק את אותו מקום פעמיים למרות שלא חל שום שינוי.

תשובה. בחשוקי חמד על מסכת פסחים (ד ע"ב) כתב דמיירי באופן שלא היה בביתו עד שעה ששית, וגם לא ביטל, ואמרה לו אשתו שבדקה את הבית בברכה כדת וכדין, מ"מ חייב לבדוק שנית בברכה, כמבואר במשנ"ב (סי' תלז סקט"ז) שאשה נאמנת רק בזמן דרבנן, אבל כשהגיע זמן דאורייתא, כיון שאינו יכול לבטל חייב לבדוק שנית, וכתב ויתכן דאף חייב לברך שנית על הבדיקה.

חידה: כיצד יתכן שיהודי יחזיק בפסח חמץ שלו והוא אינו חייב לבערו מדאורייתא?

תשובה.

בשו"ת מחנה חיים (ח"ג סימן לא) חקר האם גר שנתגייר בתוך ימי הפסח עובר בבל יראה, דלא מצינו על איש חיוב דלא יראה ד' ימים חמץ, ואמנם על אכילה בודאי חייב, אבל בל יראה צריך חקירה דלא דמי לקטן שנתגדל בתוך הפסח או שוטה שנשתפה, עכ"ד. ולפי זה אפשר דגר שנתגייר בתוך הפסח אין צריך לבער את חמצו, ולאחר הפסח יהיה מותר בהנאה.

חידה: איך יתכן שאסור לבכור לצום בערב פסח (ואפילו שהוא איש בריא).

תשובה.

בשו"ת בית יהודה (לר' יהודה עייאש ח"ב, סימן כג) כתב נשאלתי בחתן שנשא אשה בערב פסח, ויום ראשון לשבעת ימי חופתו היה, והוא היה בכור ועדיין לא פדה את עצמו עד היום ההוא, ואותו יום עלו בידו ב' מצוות, מצוות הנשואין ומצוות הפדיה, מצוה גוררת מצוה, ושאל אם חייב להתענות מפני הבכורה. והשיב לפי מ"ש האחרונים שהבכורות יכולים לבטל תעניתם משום סעודת מצוה, כ"ש בנידון דידן שהוא עצמו בעל המצוה ובעל השמחה.

ונראה דחתן זה אם ירצה להחמיר על עצמו אינו רשאי, דלגביה ידידה יום טוב הוא כדמוכח במו"ק (דף ז ע"ב), דעשה דיחיד הוא וקיי"ל דדוחה אפילו נגעים שנותנים לו ולאצטליתו כל ימי המשתה. עוד כתב שם: ואף על גב דקיי"ל דאין מערבין שמחה בשמחה, היינו דוקא שמחת נשואין דכתיב ביה שמחה וכה"ג בחג דכתיב ביה שמחה, אבל סעודת פדיון הבן, כשם שמותר לעשותה בחול המועד כנפסק בשו"ע (סימן תקמו ס"ד), כן מותר לעשותו ביום חתונתו.

חידה: מתי יש חיוב לספר לבנו את יציאת מצרים בנוסף על ליל פסח?

תשובה.

מטו משמיה דהרב מבריסק ז"ל, דבליל פסח האב מחויב לספר לבנו יציאת מצרים ולעוררו שישאל ואף אם אינו שואל חייב לספר לו, וכמו שכתוב (שמות י"ג ח') "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", אולם בשאר ימות השנה באם שואלו הבן חייב אזי לספר לו ביציאת מצרים, וכמו שכתוב לאחר מכן (שם פס' י"ד) "והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים."

ואף שדיוק זה הולם את הפסוקים, מ"מ איני יודע האם כך היא ההלכה, שהרי אין בידינו ללמוד ולחדש דברים מן הפסוקים לבד, וא"כ לשון השאלה שכתבת אינה במדויק שהרי אין הדבר מוחלט בזה.

חידה: איך יתכן חנות שכל השנה אסור לקנות בה פרט לערב פסח?

תשובה. מהספר חשוקי חמד בבא מציא דף סא ע"ב להגרי"י זילברשטיין שליט"א, חנות כזו שבעליה מוכר במשקולות חסרים, נראה שאסור להכנס שם לקנות כי בכל קניה מחטיאים את הבעלים באיסור תורה של לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה (ויקרא יט לה) וכתב שם הנצי"ב דמשונה עוול זה משאר עוולות שבתורה, דכל עול אינו אסור אלא באופן שאין הנעשק מתרצה לאותו עוול, משא"כ עוול דמדות ומשקולות דאפילו המתאנה אינו מקפיד אסור, עכ"ל. ולדבריו אין כל דרך לקנות בחנות בלי להחטיאו, כי אפילו ימחול לו,

לא מהני והוא עונו ישא על ראשו. אמנם הקונה לא נותן לו ביד דבר איסור, אבל הוא מגרה אותו לחטוא, והרי זה דומה למבואר במסכת קידושין (דף לב ע"א) רב הונא קרע שיראי באנפיה רבה בניה, אמר [רב הונא] איזול אחזי אי רתח, אי לא רתח, ומקשה הגמ' ודלמא רתח וקא עבר על לפני עור לא תתן מכשול? מתרצת הגמ' דמחל ליה ליקריה. הרי שאע"פ שרב הונא לא מסר דבר חטא ליד בנו, אלא גירה אותו שיחטא גם זה בכלל לפני עור, וכך בענינו אסור לגרות את בעל החנות שיעשה עוול במשפט. אבל בערב פסח כשצריך מצות ואין לו להשיגם כי אם אצל בליעל זה הכופר ביציאת מצרים ומוכר מצותיו במשקל חסר, אין איסור לקנות ממנו כאשר ירמה אותו במשקל כי איסור זה של לפני עור שכלול בו גם לא לגרות, נאמר דוקא כשעושה מעשה שאינו מוכרח, לדוגמא קורע בגדו לפני בנו שלא מוכרחים לעשותו, אבל אם חייב לקנות מצות ואין לו דרך אחרת כי אם לקנות אצלו הוי כאי אפשר שהרי לחנוני יש ערבות למכור לו ולא מכוון דמבואר בפסחים (דף כה ע"ב) דמותר. אך יתכן דיש לזה עצה שיאמר הקונה לבעל המכולת אני זקוק לבערך קילו מצות, ואז אפילו אם שוקל במשקל חסר אין כאן חטא כי הוא לא שוקל קילו אלא בערך ק"ג.

חידה: איך יתכן חמץ שעבר עליו הפסח, שלכל העולם הוא מותר באכילה ובהנאה פרט לאדם אחד?

תשובה.

מהספר חשוקי חמד: אינו יהודי שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם הוא חייב באחריותו, מגניבה ואבידה בין שהוא בביתו, ובין שהוא בכל מקום ברשותו חייב לבערו, כמבואר בשו"ע (או"ח סימן תמ"א), ואם עבר ולא ביערו, ובא העכו"ם אחר הפסח, רשאי ליתן לו החמץ. דהא חמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מטעם קנס, ובזה לא קנסו. ומ"מ יש לומר דאסור ליתן לעכו"ם, שמא יחזור העכו"ם וימכרנו לישראל ויכשל הישראל בחמץ שעבר עליו הפסח, זוהי שיטת המג"א (שם סק"א). והחק יעקב (סק"ד) כתב דמותר להחזיר לעכו"ם ואין לחשוש שמא ימכרנו לישראל.

והכתב סופר (או"ח סימן פד) כתב: דלישראל הנפקד בעצמו אסור אפילו בהנאה, ולאחרים מותר אפילו באכילה, כיון שאין גוף החמץ של ישראל. ולפי זה מותר להחזיר לעכו"ם אף על פי שיועד שימכרנו לישראל. הנה פתרון החידה: חמץ של גוי המופקד ביד ישראל וקיבל עליו אחריות של גניבה ואבידה, והישראל היה חייב לבערו ולא ביערו, חמץ זה מותר לכל העולם גם באכילה, אבל לאותו יהודי שעבר עליו בבל יראה ובל ימצא חמץ זה אסור גם בהנאה.

חידה: איך יתכן כלי שאסור להגעיל אותו ויש זמן אחד שמותר להגעילו, ומדוע.

תשובה:

הגעלת כלי מבשר לחלב אסרו האחרונים מפני טעויות, אך כשמגעיל בערב פסח מכלי חמץ לכלי פסח יכול להעבירו מבשר לחלב וכן להיפך כמבואר בפוסקים.

חידה: איך יתכן שראובן עבר על חמץ בבל יראה ויהיה מותר לו ליהנות מהחמץ אחר הפסח?

תשובה. עיין במ"ב (סי' תמ"א) דרשאי להחזיר לנכרי חמץ לאחר הפסח ולהפרע מחובתו ואע"פ דבעצם החמץ אסור באכילה ובהנאה עיי"ש.

ב. אם נתערב אחר הפסח, למה דקייל לחד דעה שלא גזרו בתערובות.

חידה: איך יתכן אדם שמוכר את כל חמצו לנכרי, ואומר את הנוסח הרגיל של הביטול, ועם כל זה לאחר הפסח אסור לו לאכול את החמץ וצריך לבערו?

תשובה: הרע"ק בגליון השו"ע (סי' תמח על מג"א סק"ד) דאם מכר ואמר כל חמץ שיש לי א"כ במשקין שרובם היו אינם חמוצה ובמעט יש חמוצה דהיינו שיש בו חמץ, מאחר דאי אפשר לברר את המידה של חמץ נאסר הכל.

חידה: כיצד יתכן שאדם הדר בבית וגם יגור בביתו בפסח וחייב לבדוק את חמצו, ואף על פי כן לא יברך על הבדיקה?

תשובה: אם הבדיקה נעשית ע"י אדם שרוצה להשכיר את הבית ולברר האם יש חמץ בבית והיא נקייה מחשש חמץ ואם אינה נקייה הוא אינה משכירה א"כ בכה"ג אינו נחשב כלל כדר בבית ואינו צריך לברך על בדיקת החמץ.

עוד אפ"ל יצא קודם שלשים יום ועתיד לחזור בפסח.

חידה: מתי יש מצוה לאכול מצה בערב פסח?

תשובה: עיין במשך חכמה (פרשת אמור ד"ה ביום השבת) דיש מצוה לאכול לחם הפנים בע"פ שחל בשבת כיון דחביבה מצוה בשעתה או דמייירי בלחה"פ דהוי מצה עשירה עיי"ש.

עוד אפ"ל סעודת מצווה שקבוע לה זמן (כמילה וכדו'), שלא הספיק לעשותה בתחילת היום. וכן בפיקו"נ (וגם בחשש חולי אם לא יאכל נראה שלא גזרו כיוון שהוא איסור דרבנן).

חידה: מהיכן יש להוכיח שבאור לארבעה עשר מותר לאכול מצה.

תשובה:

לפי האומרים (בה"ג, הל' פסח, רי"ץ גיאת, ועוד) שמקור האיסור הוא מהפסוק "בערב תאכלו מצות" - בערב, ולא ביום. א"כ משמע בפשטות שרק היום שקודם הערב אסור, ולא בלילה ובערב שקודם ליום. עוד הגר"ח מבריסק (ספר הזכרון אש תמיד) הוכיח מלשון המשנה, במה נשתנה, "שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה", משמע שאין איסור בליל י"ד ניסן.

חידה: כיצד יתכן שני אנשים שעל אותו דבר מאכל, אחד יברך ברכה אחת והשני מברך ברכה אחרת.

תשובה:

- א. אם אוכל חריין שאינו ראוי לאכילה לבדו מברך שהכל אבל אם אוכל לצורך מצות מרור מברך בפה"א עי' ביאור הלכה סי' תע"ה סעיף ב ד"ה בטיכול ואם שני אנשים אוכלים מרור וא' אוכל לשם מצות מרור והשני אוכל סתם שלא לשם מצוה א"כ זה שאוכל לשם מצוה מברך בפה"א וזה שאוכל סתם שלא לשם מצוה מברך שהכל.
- ב. כששני בני"א אוכלים פת הבא בכיסנין וא' מהם קובע סעודה והשני אינו קובע סעודה זה שקובע סעודה מברך המוציא וזה שאינו קובע סעודה מברך במ"מ.
- ג. מצה ביו"ט שני של פסח למנג הספרדים ולאחד עדיין פסח ולשני כבר לאחר הפסח שאחד יברך המוציא והשני בורא מיני מזונות.

תשובה א' - שניהם אוכלים מצה, האחד מקיים מצות אכילת כזית מצה בליל הפסח ומברך על אכילת מצה, וחבירו שכבר קיים המצוה, ובירך בהמ"ז, מברך המוציא לחם מן הארץ. וכעין זה י"ל כשאחד אוכל חזרת בתורת קיום מצות מרור, וחבירו יצא יד"ח מרור בירק אחר ואוכל כן לתאבנו, האוכל בתורת מרור מברך על אכילת מרור, והאוכל כן לשובע מברך בורא פרי האדמה.

תשובה ב' - שניהם אוכלים פת הבאה בכיסניו, האחד מברך במ"מ, והשני, שקבע סעודתו על פת זו, מברך המוציא.

חידה: איך יתכן שאדם יצטרך לברך על סיפור יציאת מצרים.

חידה: ציין חמש מקרים שחמץ ברשותו ואינו עובר בב"י.

תשובה.

א': אם הפקיד חמץ אצל חבירו ישראל והנפקד לא קיבל עליו אחריות, אין הנפקד עובר בבל יראה, ודנראה בטור ובשו"ע בסימן ת"מ, וכדכתב המ"ב שם בס"ק א': "דבפקדון בעלמא שלא באחריות ליכא איסורא להשהות מדכתיב קרא אחרנא לא יראה לך, ודרשינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים".

ב': תנן במסכת פסחים (פ"ג משנה ב'), דבצק שבסדקי עריבה, אם אין כזית במקום אחד, א"צ לבער, דבטל במיעוטו.

ג': בשו"ת מחנה חיים (ח"ג סימן לא) חקר האם גר שנתגייר בתוך ימי הפסח עובר בבל יראה, דלא מצינו על איש חיוב דלא יראה ד' ימים חמץ, ואמנם על אכילה בודאי חייב, אבל בל יראה צריך חקירה דלא דמי לקטן שנתגדל בתוך הפסח או שוטה שנשתפה.

ד': חמץ שהפקירו, לכו"ע אין עובר בבל יראה.

ה': חמץ שנפלה עליו מפולת, אין עובר בבל יראה. וי"א אף במפולת פחות מג' טפחים, אם יש בו סכנת עקרב, אין עובר בבל יראה, ואף אם לא ביטלו. (כדאיתא במתני' פסחים ב, ג. וכן הוא בשו"ע בסימן תל"ג).

ו': יש אומרים שאין אדם עובר בבל יראה ובל ימצא על חמץ הנמצא בביתו שאינו יודע היכן הוא נמצא (מקו"ח סימן תלא לדעת התוספות כא. ד"ה ואי). לפי שנאמר (שמות יב, יט): "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם", וחמץ שאין ידוע היכן הוא - אינו נחשב למצוי (שם).

ז': כתבו התוס' בפסחים (דף כט: ד"ה רב אשי) שהמשהה חמץ על מנת לבערו, אינו עובר בבל יראה ובל ימצא.

ח': במשנ"ב (סימן תמו סק"י) שהעלה שהמוצא חמץ בביתו ביום טוב, אף על פי שלא ביטלו, אין לו לטלטלו ולבערו, ואינו עובר בבל יראה, כיון שהוא אנוס בתקנת חכמים של איסור טלטול מוקצה.

ט': כתב המנחת חינוך (מצוה י"א אות ד') שבחמץ של איסורי הנאה ככלאי הכרם וכדו', אין עובר בבל יראה, כיון שאין נחשב לשלן.

י': קיימ"ל בסי' תנ"א [ס"א], דכלים הבלועים מחמץ אין צריכים להתבער, ובלא הגעלה משהים אותן במקום מוצנע, וכתב המג"א שם בשם ראב"ן, דאינו עובר בבל יראה על הבלוע, משום דאינו בכלל מצוים בידך, והתורה אמר' לא ימצא.

תשובות שקבלתי ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בעניני הפסח

חמץ של קטנים:

קטנים שירשו חמץ (קודם הפסח) לכאורה לא יכולים לבטל את החמץ דאין ייאושם ייאוש והפקרן הפקר, האם החמץ אסור בהנאה לאחר הפסח.

תשובה: יתכן שיועיל ביטול האפוטרופוס³.

לשמוע סיום בטלפון:

האם אפשר להצטרף ע"י ששומע סיום מסכת בטלפון ועל סמך זה לאכול בערב פסח.
תשובה: לא מסתבר⁴.

קמחא דפסחא:

האם אפשר להשתמש ממעשר כספים לקמחא דפסחא.
תשובה: כן⁵.

פתיתים בבדיקת חמץ:

האם אפשר לברך על בדיקת חמץ אפילו בלי להכניס פתיתים.
תשובה: לכתחילה ראוי להכניס.

בדין רובו ככולו.

יל"ע למה לא מועיל לאכול מצה בליל פסח רוב כזית, כמו שמועיל רוב רביעית בקידוש ובד' כוסות ובשחיטת סימנים.

תשובה: אין אכילה פחות מכזית, אבל יש שתיה פחות מרביעית.

חמץ שעבר עליו הפסח באונס:

³ וכ"כ בחק יעקב סי' תלד סקט"ו ובפמ"ג שם סק"ט דמחויב האפוטרופוס לבטל חמצו, ומשמע שפשיטא להו דיהני בזה. ובעיקר הדבר משמע מדברי רבינו וכ"מ מדברי האחרונים הנ"ל דנוקטים דכל ההיתר הוא משום ביטול האפוטרופוס, אבל בלא"ה כשאינו לו אפוטרופוס או כשלא ביטל האפוטרופוס ודאי נאסר החמץ לאחר הפסח. וכן משמע באבן העזר בחידושי ריש מס' פסחים, דקטן נמי מחויב לבטל ולבדוק חמצו. אך יעויין בשו"ת אחיעזר ח"ג סוס"י פ"א דנסתפק בזה וצידד ד"ל דכיון דקטן אוכל גבלות אין בי"ד מצווין להפרישו, לכך אף לאחר הפסח אין חמצו אסור משום חמץ שעבר הפסח, ולא דמי לשוגג שחמצו אסור דשאני התם שסוכ"ס עבר עבירה משא"כ קטן. וע"ע בשו"ת תורת חיים להגר"ח זוננפלד סי' מז ובשו"ת הר צבי ו"ח ח"ב סי' מה מש"כ בזה.

⁴ נראה כונת רבינו: דהרי שומע כעונה אין כאן בפשטות, ונחלקו בזה האחרונים כבר לגבי הבדלה או מקרא מגילה, עיין שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' צ"א, ושו"ת ארץ צבי סו"ס כ"ג ושו"ת שלמות חיים סי' רע"ז, אמנם ההכרעה הפשוטה בזה היום בזמנינו שבטלפון לא נחשב כשומע, ואף לא יכול לענות אמן. ורק מהרהר, ואפילו שבסיום מסכת של ערב פסח נאמר שיכול להשתתף גם אם אינו שומע, אמנם כאן מה יצרפו לסיום זה, ולכן מסתבר שלא ייצא ידי חובה. – אמנם בספר מעדני שלמה משמיה דהגרש"ז כתב שבשעת הדחק כגון דא שפיר יכול לסמוך על ידי צירוף לסיום בטלפון {ואולי בגלל שסבר שתענית בכורות אינו אלא כמנהג ולכן יש להקל בזה}.

⁵ ובביאור דברי רבינו, כנראה כונתו כמו שביאר בזה הגרש"ז אויערבך זצ"ל והובא בספר מעדני שלמה בזה הלשון שמעתי מפי מרן דאע"ג שמשמע מהשו"ע שקמחא דפסחא הוי דין מס המוטל על אנשי העיר, ולכן אי אפשר לצאת ידי חוב זה ע"י כסף מעשר {וכ"כ הט"ז יו"ד סי' רמ"ט סק"א שאין לפרוע מס מכסף מעשר} מכל מקום נראה שבזמנינו שפיר יוצא ידי חובת קמחא דפסחא בכסף מעשר דרך בזמן שהיו קובעים בכל עיר סכום קבוע שכל אחד ואחד חייב היה לתת מכספו לקמחא דפסחא הוה דין מס אבל בזמנינו שאין קובעים סכום קבוע לזה אינו כדין מס ומסתבר שנתניהו זו היא בגדר צדקה וא"כ יכול ליתן מכספי מעשר.

הרי איסור חמץ שעבר עליו הפסח עיקרו הוא משום קנס⁶, ובכל זאת איתא בפוסקים שמי שנאנס ולא היה בעיר, ולא יכול היה לבער חמצו, מכל מקום אסור בהנאה וצ"ע מדוע שנקנס מי שנאנס. תשובה: לא פלוג רחמנא⁷.

אכילת המצה: במ"ב בסימן תע"ה סק"ט שבדיעבד אפילו בלע הכזית מעט מעט יצא, אבל לכתחילה עדיף לבלוע בבת אחת, וצ"ע מדוע אין חוששין לאכילה גסה. תשובה: אינה אכילה גסה⁸.

האם ראוי שלא למכור חמץ לגוי שאשתו יהודיה שלפי חוקי המדינה חצי מנכסיהם שייך גם לה. תשובה: נכון.

לאכול חמץ קודם הבדלה בשביעי של פסח: מי שהתחיל בשביעי של פסח קודם השקיעה והמשיך אחרי צאת הכוכבים האם יכול לאכול חמץ בהמשך סעודתו, ואם מותר לו לאכול חמץ האם יכול לומר יעלה ויבוא בחג המצות בברכת המזון. תשובה: הוי תרתי דסתרי⁹.

שליח למכירת חמץ בטלפון: האם יכול אדם להתקשר להרב בערב פסח ולעשות אותו שליח למכור את חמצו. תשובה: יתכן. צליית קרבן פסח.

6 {עיי' מ"ב תמ"ח סק"ז}

7 דברי רבינו צ"ע וכנראה שכוונתו שלא פלוג בתקנה, דהרי אין זה דין של התורה הנקרא רחמנא אלא דין דרבנן. וכבר מצאתי שכתב כדברים הללו בשו"ת הר צבי אורח חיים ב סימן מה-הנה בדין זה דחמץ של קטן, הפמ"ג בעצמו תבריה לגזיזה שהרי בפתיחה כוללת ח"ב (אות ב) כתב וז"ל: ויראה לי חמץ חש"ו שעעה"פ דאסור אע"ג דליכא למקנסיה לא פלוג כמו הניחו שוגג או מוטעה ע"כ. והא דמוכיח כת"ר מרש"י (נדה דף מו) דקטן לאו בר קבולי עליה תקנתא דרבנן, ובגיטין (דף מ) דפירש"י שאינו ראוי לכפותו בב"ד, וכן ברש"י ב"ק (דף לט) דבקטן ל"ש קנס, וכן מה שהביא מתשובת מהרי"ק, הנה בכל אלה עדיין י"ל דאף דבאמת אה"ג דלעולם קטן כשוגג דיינינן ליה ולכן במקום דלא קנסוהו לגדול אלא על המזיד בודאי אין לקטן תורת קנס זה, דלא עדיף מגדול שהוא שוגג או אנוס. אבל מ"מ י"ל דשאני האי קנס דחמץ שהשוו מדותיהם ולא פלוג רבנן בין שוגג ואנוס למזיד, א"כ שוב יש לדון דגם בקטן לא פלוג, וכלשונו של הפמ"ג הנ"ל.

8 ביאור דבר רבינו נראה לפי מה שמוצאתי בחידושי רבינו דוד לפסחים דף ק"כ ע"א כתב בתוך ד"ה הא דאמרינן, אלא למאן דסבירא ליה שמפטרין אחר מצה אפיקומן הכי שרי כתחלה למיכלה באחרונה ולא חאיש לאכילה גסה כי היכי דחשינן מן המנחה ולמעלה, ואית לן למימר שבזמן שביית הבליעה פתוח לא חששו לכך, רצוני לומר שמבעוד יום אם יאכל כל צרכו ויספיק ויפסיק יש לחוש שמא תהיה לו אכילת המצה לערב אכילת גסה אחר שנסתם בית הבליעה ואין לו תאות אכילה כלל, אבל כל זמן שהוא עוסק בסעודתו ובית הבליעה פתוח לאכול אין חוששין לאכילה גסה, וזהו הטעם בפסח שהיה נאכל על השבע ולא היו חוששין שמא יאכל אכילה גסה " וכן היו נוהגין באותו זמן שלא לאכול מצות המצוה והמרור עד לאחר הסעודה שעם הפסח היו אוכלין אותן ואין צריך לומר להלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלין.

*גם זה צריך למחוק שזה מ"א ומ"ב מפורשים? יעוין במג"א סימן תצ"א סק"א, דצ"ע אם מותר לאכול חמץ במוצאי פסח כשעדיין לא התפלל והבדיל, דלכאורה נראה שמותר כיון שחשכה לילה הוי חול וכו' ואיסור חמץ אין תלוי בהבדלה עיי"ש. וכ"כ בחק יעקב סק"א ובא"ר סק"א, ובשו"ע הרב התניא ס"ג בפשיטות דשרי דרק במלאכה אסור וחמץ שאני עיי"ש. ואף שיאמר בברכהמ"ז יעלה ויבא, לא הוי כתרתי דסתרי שמזכיר חג המצות אחרי שאכל חמץ, ופקפקו בזה איזה אחרונים, עיי' בארחות חיים שם סק"ב. ובמשנה ברורה שם סק"א כתב, שזה מייירי בבירך בהמ"ז אמנם אם עדיין לא בירך אין לו לאכול חמץ דהרי יצטרך לומר יעלה ויבוא משום דאזלינן בתר התחלת הסעודה כדלעיל סו"ס קפ"ח, וא"כ יהיה תרתי דסתרי עיי"ש, ולא הבנתי דא"כ בין כך אסור לו לאכול קודם הבדלה ואף מצה אסור ודו"ק?.

איך את הקרבן פסח צלו בשפודי רמון, הרי מסתמא היה צריך בשביל זה הרבה עצים ואסור להשחית עצי פרי.
תשובה: לקטוע ענפים אינו השחתת אילן.

שיעור מרור:

הנה בכל הש"ס לא מוזכר השיעור של מרור שחייב לאכול בליל הסדר, והנה בברייתא במס' פסחים קי"ד ע"ב עוסקת במרור ומבואר שם שצריך לאכול תוך כדי אכילת פרס, וברא"ש סכ"ה כתב שם שיש חיוב לאכול כזית מרור, וכתב שם הטעם משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית דאין אכילה פחותה מכזית, וקשה על טעם הרא"ש האם בגלל נוסח הברכה יש חיוב לאכול כזית, א"כ נאמר הכא בכל האכילות שבתורה.
תשובה: זה ראייה שמצוה כמו כל האכילות.

י. קשה לי אמאי אם כפו אותו לאכול מצה יוצא ידי חובה, הרי כל שישנו בבל תאכל חמץ הרי הוא בקום אכול מצה, ובחמץ אם כפו אותו והוא אנוס הרי אינו עובר איסור.
תשובה: הרמב"ם כתב שבנהנה לא אמרין מצוות לא וליהנות ניתנו וה"נ דכוותיה.

ביאור תפילת והשיאנו:

מה הפירוש הבקשה בתפילת יו"ט והשיאנו ה' אלוך את ברכת מועדיך לחיים ולשלום וכו' האם רק בימים טובים אנו מבקשים שיהיה לנו חיים ושלום שמחה וששון.
תשובה: במועד מבקשים שמחה.

נוסח כל דכפין:

איך אפשר לומר כל דכפין ייתי ויאכל, הרי אנו לא מסכימים שכל מי שרוצה יכנס לביתנו ויאכל. ב. ובפרט בזמן שהפסח נוהג הרי הפסח אינו נאכל אלא למנויו, וא"כ איך אפ"ל כל דכפין ייתי ויפסח.
תשובה: כתבתי בטעמא דקרא¹⁰.

מה נשתנה:

מה קושית הבן לאביו ב"מה נשתנה" שבכל הלילות חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה, אולי בלילה הזה התחיל האב לאכול את מצה ואם כן אין כאן מקום לתימה.
תשובה: יכול לאכול חמץ ומצה.

קיום מצות מצה בדור המדבר:

בספר אגרא דכלה מובא שכל הארבעים שנה שהיו ישראל במדבר קיימו חובת מצה באכילת המן, וקשה הרי אסור להותיר מהמן וא"כ איך היה להם מצות לכל השבעת הימים.

¹⁰ ושם כתב רבינו בעמוד ס"ט וזה לשונו: כל דצריך ייתי ויפסח אין לפרש דקאי על הקרבן פסח שהרי אין הפסח נאכל אלא למנויו אלא דמייירי בזמן הזה שאין לנו קרבן פסח וקאמר ייתי ויפסח שיעשה את חג הפסח באכילה ושתיה, וקאמר השתא הכא ואוכל להזמינו, אבל לשנה הבאה בארעא דישראל, ולא אוכל אז להזמינו דאין הפסח נאכל אלא למנויו וקאמר וכו' מה יעשו אז העניים שלא הזמינו מעי"ט ולא שחטו עליהן הפסח ע"ז קאמר השתא עבדי אבל לשנה הבאה בני חורין ויהיו כולן עשירים ולא יצטרכו לכך שאחרים יזמינום.

תשובה: כל יום ירד להם חדש.

פקדון שמירתו בליל פסח כיצד?

אדם שקיבל פקדון בער"פ ולא נעל את ביתו ובליל פסח, וגנב את הפקדון, האם יכול לפטור את עצמו בטענה שכיון שליל שימורים, מדינא מותר לו להימנע מלנעול את הדלת ואין זו פשיעה.
תשובה: קצת צריך לסגור.

שמירה במקדש בליל פסח:

השומרים במקדש, האם גם בליל יו"ט של פסח שהוא ליל שימורים, היו שומרים.
תשובה: כן.

שלום זכר בליל פסח:

פסח שחל בשבת האם עושים שלום זכר בליל הסדר.
תשובה: לא (כמדומה).

קריאת קר"ש לשמירה לתינוק בליל פסח:

תינוק שמילתו בראשון דפסח, האם צריך להיכנס אצלו לקר"ש ושאר פסוקים להגן עליו מפני המזיקין.
תשובה: כמדומה שלא נהוג.

טעם קריאת הלל בפסח בדלוג:

הנה במשנה ברורה סימן תצ סק"ז כ' שהטעם שבחזו"מ פסח קורין ההלל בדילוג - מפני שביום שבעה של פסח נטבעו המצרים אמר הקדוש ברוך הוא מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני, וכיון שבז' אין אומרים אותו ע"כ בחזו"מ ג"כ אין אומרים אותו שלא יהיה עדיף מיו"ט אחרון: וצ"ע דבגמ' מבואר טעם אחר מחמת שאין חילוק קרבנות בימי הפסח, וכ"כ המ"ב בעצמו בסי' תרמ"ד.
תשובה: יש ב' טעמים.

סעודת מצוה ללא מחיצה: הנה הדין לגבי קרבן פסח הנאכל בבית אחד ע"י גברים ונשים שאסור שיהיה מחיצה וצריך בית אחד, וא"כ האם מותר ללמוד מכך לעשות סעודת מצוה אחרת ללא מחיצה.
תשובה: אינה ראייה.

סיפור יציאת מצרים לקטנים

בסיפור יציאת מצרים, האם יש עניין לספר זאת בשפה פשוטה באופן שאף הילדים יבינו זאת היטב מאשר לומר פלפולים וחידושים שילדים לא יבינו זאת והם משתעממים, ואולי כדאי שבעיקר יעשה זאת בשפה פשוטה, ורק אחרי שהילדים ישנים יאמר את החידושים, מה הרב אומר?
תשובה: מה שאתם מבינים.

שאלה: אבל אני שואל את הרב מה הוא חושב ?

תשובה: אם יש ילדים קטנים אז כדאי להסביר להם¹¹.

מצוות תשבתו בכל כזית

האם מצוות תשבתו מקיים בכל כזית וכזית¹².

תשובה: ביטול זה מצווה כללית שלא יישאר חמץ¹³.

שאלה: **האם כל דבר שאני משבית אני מקיים מצוה.**

תשובה: זה רק חלק מהמצוה.

הפקר בי"ד על החמץ של כל ישראל

ראיתי שמסופר על החפץ חיים שבערב פסח קרא לשני בחורים, ואמרו שיחד הם בי"ד להפקיר את חמצם של כל

יהודי רדין, ועשה כן שהפקר בי"ד יועיל שלא יעברו בבל יראה, א. איך הוא יכל לעשות את זה, [נכון שלא שואלים

שאלות על סיפורים, הגאון ר"מ שטרנבוך מביא את זה]¹⁴.

תשובה: אולי בגלל שניחא להו. [לאנשי רדין בזה]

שאלה: **וא"כ מדוע אנו לא עושים כן היום להציל אנשים מבל יראה. אני יביא שני אנשים לרב ונפקיר את החמץ**

של כל העולם¹⁵.

תשובה: זה מוטל על הרב של העיר. ולא על כל בן אדם.

שאלה: **אבל בכל זאת נזכה יהודים שלא יעברו על בל יראה.**

תשובה: הם לא יכולים, הרב שממונה על העיר, יכול לעשות את זה מצד הפקר בי"ד.

שאלה. **החפץ חיים היה הרב של רדין?**

תשובה: אבל בכל אופן זה היה מוטל עליו.

השתתפות בכור בסיום מסכת

שאלה: **בכור המשתתף בסעודת סיום מסכת האם זה לעיכובא שיאכל.**

תשובה: מצוה¹⁶.

שאלה: **ואם הוא לא אכל?**

תשובה: ביטל מצווה.

שאלה: **וכמה צריך לאכול [האם נצטרך שיעור ככותבת דווקא כדי לבטל העינוי].**

תשובה: אם טעם משהו ודעתו להשלים בבית את השאר זה טוב, כי הוא מתחיל את הסעודה.

¹¹ הערת הגר"ד קאהן: מפורש ברמב"ם פ"ז מחו"מ ה"ב כמו עבד זה ושפחה זו.

¹² הערת הגר"ד קאהן: עיין תו"כ בחוקותי פלוגתת תנאים על הקרא דוהשבתי חיה רעה מן הארץ.

¹³ והגר"א נבנצל השיב לי דגים בזה אם רק בכזית האחרון או בכל כזית וכזית, אני הייתי אומר שבכל חדר וחדר הוא יקיים למצוה.

¹⁴ הערת הגר"ד קאהן: הרב ענקין זצ"ל ס"ל דלפי כמה נוסחאות של מכירת חמץ באמת נמכר הכל וליכא בעיה של חמץ שעבר עליו הפסח.

¹⁵ הגר"א נבנצל הוסיף לי שאצלו היה מעשה באיש ששכח לבטל חמצו ונזכר בזה בפסח, ועלה בליבי לאחר הפסח שיוכל לסמוך על המכירה שהרבנות עושה מדין זכין לחמץ של כולם שלא יהיה חמץ שעבר עליו הפסח, והרב מו"ר [הגרש"ז אויערבאך זצ"ל] לא הסכים לסמוך על זה.

¹⁶ הגר"א נבנצל שליט"א נקט לי שזה לעיכובא שיאכל, והשיעור הוא כל שהוא. ולא צריך אפילו כזית.

ר"א: בירושלים שותים מיץ בסיום זה גם טוב?

תשובה: אפשר לשתות, שתייה בכלל אכילה.

ד' כוסות במיץ ענבים

ר"א: האם אפשר לצאת ידי חובה בד' כוסות במיץ ענבים שלנו שהוא מפוסטר. והגמ' שדיברה על יין מגיתו שהוא מתקלקל אחר יום או יומיים. ובשם החזו"א שיוצאים ידי חובה גם במיץ ענבים.
תשובה: למה לא!.

האם יוצאים בקידוש סיפור יציאת מצרים

שאלה: לפי האבודרהם שתירץ שאין מברכין על סיפור יציאת מצרים כי בקידוש מזכיר 'זכר ליציאת מצרים', א"כ האם בקידוש יוצא ג"כ מצוות סיפור יציאת מצרים?¹⁷
תשובה: צריך לעשות כמו שחז"ל תקנו.

איזה ירק לקחת לכרפס

ר"א: יש מעלה לקחת מלפפון שזהו ירוק לכרפס?

תשובה: מאי נפ"מ!

ר"א: מה הרב אוכל כרפס.

תשובה: תפוח אדמה.

מצות הסיבה כיצד?

ר"א: איך הרב עושה הסיבה. יש כמה שיטות, האם ככה [מדגים בגופן]

תשובה: כן.

שאלה: ראיתי בשם הרב שטרנבוך שצריך לעשות הסיבה שרגליו פשוטות כלפי חוץ, [והדגים זאת ר' מרדכי]
שאם לא כן מדוע תלמיד לא ייסב בפני רבו, [ואם אמרין שכן הוא הסיבה א"ש שזה בזיון לעשות כן בפני הרב].
תשובה: לא נוהגים [לעשות ככה].

שאלה: נהגו לעשות הסיבה עם כרית, מי שנוח לו יותר בלי כרית האם יכול לעשות בלי זה?¹⁸

תשובה: אין נ"מ.

נשים במצות הסיבה בזמננו

ר"א: האם נשים נוהגות לעשות הסיבה היום בזמננו?

תשובה: היום בזמנינו כל הנשים חשובות, ולכן מסיבות [כן נוהגים אצל רבינו] והוסיף רבינו: מדוע היום כל הנשים חשובות שמאז שרבינו גרשום מאור הגולה גזר שלא ישאו שתי נשים אז הם חשובות.

¹⁷ והוסיף הגר"א נבנצל הרי כבר בתפילת מעריב מזכיר זכר ליציאת מצרים? וטען ר' מרדכי והלא האבודרהם לא אומר את זה והשיב הגר"א אולי מתפלל מבעוד יום, ולמעשה שאל ר' מרדכי האם בקידוש צריך להתכוין והשיב הגר"א הרי עומד לומר עבדים היינו ומתקיים אז.

¹⁸ הגר"א נבנצל השיב שכרית זה יותר דרך חירות, ושאלנו אותו מי שיותר נוח לו בלי כרית מה יעשה והשיב שאינו יודע. ושאלנו אותו האם יש עניין לקנות כסא מהודר ויפה, והשיב אינני יודע אם מחוייב להוציא כסף על זה יש בזה הידור מצוה. והרי יש גם עניין להביא דברי כסף וזהב לשולחן לפארו.

לשיטת הגר"א האם יכול לאכול המצה כל שבעה עם דבר נוסף
שאלה: לשיטת הגר"א שמקיים מצוה באכילת מצה כל שבעה האם צריך להקפיד שלא לאכול זאת עם ריבה. שלא
יבטל טעם המצוה.

תשובה: לא ברור שזה מבטל.

שאלה: ומה יהיה עם מרגיש טעם הריבה בעיקר?
תשובה: הלחם הוא העיקר.

סיפור יציאת מצרים האם צריך להוציא בפיו
שאלה: מי שלומד בליל הסדר הלכות פסח או בעניני סיפור יציאת מצרים ולא מוציא בפיו האם מקיים המצוה,
שלספר ביציאת מצרים. [והגדת לבנון].¹⁹
תשובה: יכול להיות, יוצאים בהרהור. [והיינו דזה כמו ת"ת].²⁰
שאלה: הרי כתוב והגדת לבנון?
תשובה: כשהוא מספר לבניו? !!!

שתיית ד' כוסות ואכילת הכזית מצה האם בבת אחת
ר"א: איך הרב שותה הד' כוסות בפעם אחד או בכמה פעמים.
תשובה: משתדלים בפעם אחת.²¹
ר"א: ומה לגבי כזית [באכילת מצה]?
תשובה: המשנ"ב טוען שאין דין כזה. והחזו"א אומר שזה נכון
ר"א: צריך להקפיד על שני כזיתים?
תשובה: לכתחילה. [אבל לא בבת אחת ואף בכזית אחד אי"צ בב"א].
ר"א: וכמה זה שיעור אכילת פרס שתי דקות או ארבע דקות יש בזה כמה שיעורים.
תשובה: כדרך אכילה.

בצקם על ראשם
שאלה: כשבני ישראל יצאו ממצרים שמו את בצקם על ראשם, א"כ צ"ע איך זה לא החמיץ, הרי צריך שיהיה חם
מאוד בשביל שלא יחמיץ.²²
תשובה: היה חום שאפה את זה.

¹⁹ הגר"א נבנצל אמר לי שלא יצא וצריך להוציא דווקא בפה. אולי יקיים זכירת יציאת מצרים אבל לא סיפור יציאת מצרים.
²⁰ הערת הגר"ד קאהן: לא נראה כן דסיפור לא הוי אא"כ מוסר לאחרים וזה א"א ע"י הרהור, בכתובה יש להסתפק, ועיין שו"ת
רעק"א סי' ל' ועיין חגיגה ג' ע"אילמדו דמשמע דלא שייך ע"י כתיבה ודו"ק.
²¹ הערת הגר"ד קאהן: עיין רש"י חולין קב, דמוכח דלכתחילה צריכים בבת אחת מטעם המפורש בקרא [ראה בקונטרס בספר גבול
יעב"ץ].
²² הגר"א נבנצל השיב להיפך מבואר בפיט שיהיה נס וחום השמש אפה את זה למצה, ושאל ר' מרדכי מה החום היה כשל תנור?
והשיב הגר"א הרי יהודים לא נשרפו, והוסיף לשאול ר' מרדכי א"כ איך זה לא החמיץ. והשיב להיפך זה היה תנור של נס. והוסיף
הגר"ד קאהן להעיר: הלא אין לזה שם אפייה מן התורה לגבי שבת דרשאי לכתחילה לאפות ע"י השמש וכתב רש"י דהוי כלאחר יד
ודו"ק.

חמץ מסמל את היצר הרע

שאלה: אם חמץ מסמל את היצר הרע, ואת הרוע, מדוע אנו אוכלים זאת כל השנה²³, ומצינו שבאמת בבית המקדש אסור להביא חמץ. [חוץ מלחמי תודה ושתי הלחם²⁴].

תשובה: רק בפסח. [היינו שרק בפסח מסמל את היצר הרע].

שאלה: ולמה רק בפסח?

תשובה: [בגלל ש]התורה אסרה ולכן זה יצר הרע.

האם בבית המקדש היה כלי חמץ וכלי מצה

שאלה: האם בבית המקדש היה כלי שרת מיוחדין לכלי מצה לדברים שהיו עושין אותם מצות, ולכלי החמץ למה שהיו עושין בחמץ, כדי שלא יהיה בליעות.

תשובה: יכול להיות²⁵.

אין לו הגדה מה יעשה

שאלה: מי שנמצא בליל הסדר בלי הגדה מה יספר ביציאת מצרים.

תשובה: מה שיכול²⁷.

ר' מאיר שולביץ: איזה פסוקים יגיד ארמי אובד אבי בכי תבוא או פסוקים בפר' בא?

תשובה: אותו דבר. [אין נ"מ]

מי כתב את ההגדה

ר"א: יודעים מי כתב את ההגדה?.

תשובה: חז"ל תנאים ואמוראים²⁹.

הבכורות מתענים ומדוע לא אוכלים זכר לנס

כתב הטוש"ע (בסי' תע) שהבכורות מתעניין בערב פסח זכר לנס שניצולו ממכת בכורות. וקשה דאדרבה היו צריכים לקבוע יום משתה ושמחה זכר לנס ואמאי קבעו תענית³⁰?

תשובה: למה מתענים בתענית אסתר ג"כ זכר לנס!!?

שאלה: הם היו שם בסכנה. בימי אסתר.

²³ הגר"א נבנצל השיב אחרי שקבלנו חיסון במשך שבוע אז אפשר לאכול כל השנה.

²⁴ הערת הגר"ד קאהן: הרי להראות שהאדם מורכב הוא ויש לו ייצר הרע, וכן פרא הוא, דבפסחים ס"ח: הכל מודים שבעצרת נמי בעינן לכתוב וכו'. ובבית המקדש הווי ציור של עבודה של אחרית הימים, עיין פסחים נ"ז ע"א ושמו אחד ובבית המקדש אומרים השם ככתבו.

²⁵ והגר"א נבנצל השיב לי שברור שכן היה כלים מיוחדים לחמץ וכלים מיוחדים למצה.

²⁶ הערת הגר"ד: הלא היו שוברים או מכשירים הכלים הבולעים מטעם נותר, וכתוב דכלי חרס נשברים.

²⁷ הגר"א נבנצל אמר לי שישפר לפי רוחב דעתו, מה שיוודע מפסוקי התורה יגיד, וגם פסוקי ארמי אובד אבי וגם פסוקי יציאת מצרים מה שישפיק יספיק.

²⁸ הערת הגר"ד קאהן: פרשיית ארמי אובד אבי ור"ג אומר פסח מצה ומרור, אבל לומר נוסח ההגדה אין זה אפילו לכתחילה.

²⁹ העיר הגר"ד קאהן: עיין פירוש הריטב"א על ההגדה ועיין אבודרהם ור"ח לפסחים קט"ז ע"א שהיו שתי מסורות של רב ושמואל (ויש שמות אחרים)

³⁰ הגר"א נבנצל השיב שבאמת יש גירסא כזאת הבכורים מתעניין בערב פסח או מתהנין.

תשובה: גם פה היה סכנה.

האם מברכים על ביטול חמץ כמו על הרהור בתורה
לפי הגר"א שמברכין על מצוות הרהור של תלמוד תורה, וצ"ע מה ההבדל בין מה שכתב הבית יוסף שאין מברכים
על ביטול חמץ כי זהו מצווה שבלב³¹.
תשובה: כנראה שזה חשיבות. [כנראה כוונת רבינו לומר שהרהור תורה זה חשוב אצלו משא"כ בביטול חמץ אין
חשיבות למצווה זו מחמת היותה בלב].

שאלה: הגמ' בפסחים [קט"ו ע"ב] שמטבילים המרור בחרוסת משום קפא היינו הארס, ולפי"ז זה האם צריך
לעשות כן גם כל השנה כשאוכל חזרת.
תשובה: כנראה זה לא ברור, ולכן רק במקום שחייבים חששו חז"ל.

חילוק מכת הכינים משאר המכות אצל ישראל
שאלה: אני חושב שמבואר ברבינו יונה שיש חילוק בין מכת כינים לכל המכות, שכל המכות לא היו בעם ישראל,
אבל מכת כינים הייתה אבל לא סבלו מזה מאי שנא, ומה הטעם?
תשובה: כתבתי על זה משהו בספר טעמא דקרא. [וביקש הרב מר' מרדכי לקרות בקול רם את הכתוב שם³²].

דבר שיש לו מתירין בספק בית בדוק
שאלה: השו"ע פוסק שאם היה תשע צבורין של מצה ואחד של חמץ אמרינן כל דפריש מרובא פריש ואי"צ לבדוק
ולמה לא נאמר שזהו דבר שיש לו מתירין כי יכול לבדוק.
תשובה: זה טירחא גדולה ולא נחשב כדבר שיש לו מתירין.

הרי אני כבן שבעים שנה מה זה שייך למצוות סיפור יציאת מצרים
שאלה: הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, והרי זה לא קשור לדין סיפור יציאת
מצרים אלא לזכירה א"כ מדוע מזכירים זאת בהגדה.
תשובה: זה יציאת מצרים. [והיינו דסבר רבינו שכל מה ששייך ליציאת מצרים מזכירים בליל פסח].

הטעם שאסור לאכול אחר אפיקומן
שאלה: מה הסיבה שאסור לאכול אחר האפיקומן.
תשובה: שיישאר טעם האפיקומן.

דין אכילת קרבן על השובע

³¹ והגר"א נבנצל השיב לי מי אמר שהגר"א יסכים לזה. [והיינו אולי יברכו על ביטול לשיטתו]

³² בזה הלשון: כתב הגר"א בפ"ה דאבות דבכל המכות כתיב שלא הי' בבני ישראל מלבד בכנים ע"ש, וי"ל הטעם דבכל המכות שיכול
לבא ג"כ ע"י כשפים או שד עיקר הראי' הי' ממה שלא נתפשט גם בארץ גושן ופה אין ביד השד למנוע כמ"ש והפליתי וגו' למען תדע
וגו' אבל כנים שזה אין ביד השד כלל כדפרש"י א"כ עיקר המזופת הי' המכה עצמה ולא מה שלא הי' בגושן לכן לא הזכירה התורה
זאת.

שאלה: **בכל קרבן יש דין שייאכל על השובע בקרבן חגיגה גם יש דין שייאכל על השובע, וא"כ מדוע כתוב שהיו אוכלים החגיגה קודם כדי שהפסח יאכל על השובע.**

תשובה: הדין הוא שאוכלים את החגיגה כדי שייאכל על השובע. כל מטרת החגיגה שייאכל על השובע. [ויש בשם הגר"ח שחלוק משאר הקרבנות קרבן חגיגה, הגר"ז אומר שזה נאמר רק בקרבנות של כהנים ולא בדברים שנאכלים בבעלים³³.]

טעם הציווי על השאלת כלים מהמצריים

שאלה: **למה הקב"ה ציווה שישאלו כלים, ולא אמר להם שיקחו במתנה וכמו שמצינו ברש"י שהמצרים רצו לתת להם אפילו שניים.**

תשובה: זה לא טענה כי חשבו שיחזירו בשאלה.

ביאור דברי הרמב"ם וכל המאריך בדרש פרשה זו

שאלה: **ארמי אובד אבי, וברמב"ם כ' וכל המאריך בדרש פרשה זו הרי זו משובה, מה מיוחד דווקא בפרשה זו יותר משאר סיפור יציאת מצרים.**

תשובה: לאו דווקא זה. כאן מסופר כל העניין. [שם יש בקיצור את כל המעשה].

שאלה: **מדוע הרמב"ם מדגיש דווקא פרשה זו.**

תשובה: כוונת הרמב"ם כל העניין.

צ"ע על מנהג כלל ישראל ששורפים את החמץ בשריפה גדולה שכונתית, ולכאורה ברגע שזורק את החמץ למדורה הגדולה, החמץ כבר אבודה ממנו ומכל אדם, וא"כ נמצא שהופקר החמץ קודם שקיים מצוות תשביתו, וצ"ע ליישב המנהג.

תשובה: יכול עדיין להוציא עם מטה. (עם מקל)

מאי שנא גזל חמץ שהדין הוא שאומר לו אחר הפסח הרי שלך לפניך, מגזל אתרוג קודם סוכות שאין יכול אחר סוכות לומר הרי שלך לפניך. [כ"כ הפתחי תשובה בחו"מ שסג].

תשובה: אתרוג עומד רק לסוכות אבל חמץ יכול לאכלו מדאורייתא.

הדין הוא [כ"כ היד אפרים בסוף סי' תל"ט] שבית שהיה בחזקת בדוק מחמץ ושוב ומצא שם חתיכה של חמץ צריך לחזור ולבדוק את הבית, וצ"ע מאי שנא מהמבואר בשו"ע [יו"ד פד ט'], לגבי תולעים שרק בג' פעמים מתקלקל החזקה, וא"כ מדוע כאן בפעם אחת מתקלקל החזקת בדוק של הבית.

תשובה: צ"ע דברי היד אפרים למה צריך לבדוק כל הבית בשביל מקום אחד שלא בדק יפה.

גזל מים ולש בזה קמח שלו האם זהו מצה גזולה האסורה באכילה.

תשובה: ייתכן.

³³ והיינו דדוקא בקרבנות שאוכלים הכהנים יש דין שייאכלו על השובע כי לומדים זאת מהדין למשחה שייאכלו דרך חשיבות וגדולה, אבל בקרבנות שנאכלים על ידי הבעלים לא נאמר דין זה.

האם רב שהיה מוחזק כל שנה למכור בשכונה והגיע רב חדש ורוצה למכור האם זה הסגת גבול.
תשובה: כן.

מה העניין לתת כסף לרב כשמוכרים את החמץ.
תשובה: בשביל הטירחא.

למה הדין של הלכות קמחא דפסחא נמצא בהלכות פסח, ולא בהלכות צדקה.
תשובה: שזה מעניין הפסח.

גוי שמכרו לו את החמץ בערב פסח ורוצה להתגייר בפסח מה יעשה.
תשובה: ימתין להתגייר עד אחר הפסח.
כ' רש"י בריש מס' פסחים בודקין את החמץ שלא יעבור בב"י, מדוע רש"י לא כתב שבודק בשביל לקיים מצוות תשביתו.
תשובה: עדיין לא הגיע זמן תשביתו.

האם נכון לקצר בעונג יו"ט של הסעודה כדי להאריך בסיפור יציאת מצרים עד חצות שזה עיקר המצוה.
תשובה: לא.

מי שנמצא בליל הסדר רק עם גוי, האם יש מצווה ועניין לספר לו יציאת מצרים, דרך שאלה ותשובה.
תשובה: אין חיוב לספר לבהמה.

מצינו לגבי כל יראה שהמשה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר ללאו, האם גם בכל לאו הניתק לעשה לא עבר את הלאו ונמחק למפרע.
תשובה: הכל לפי העניין.

בגמ' כ' שגזל חמץ אומר לו הש"ל לאחר הפסח, האם מי שגנב ש"ק מאדם שפלוגי שילם לו, ואפשר להשתמש בו רק חצי שנה, האם יכול להחזיר זאת לאחר חצי שנה ולומר הש"ל.
תשובה: לא.

חיוב סיפור יציאת מצרים עד שתחטפנו שינה, ממנ"פ אם מחוייב כל הלילה אז מדוע אם נרדם ונתעורר לא יהיה חייב להמשיך לספר.
תשובה: יותר לא חייבתו תורה.

כשעובר שיעור עיכול איך הכרפס פוטר בברכתו את המרור.
תשובה: כולה סעודה אריכתא כמש"כ התוס'.

מי שגר ברכבו ואין לו בית האם מברך על הבדיקה ברכבו.

תשובה: מסתמא מברך.

מה מקור דברי התוס' בפסחים שמי שאין לו קרקע בא"י פטור מקרבן פסח.

תשובה: דכתיב את ארצך.

א. ברכת האילנות רבים נהגו לברך בבוקר מיד לאחר תפילה מצד זריזין מקדימין, וצ"ע היום בזמנינו שיש אור ואפשר לראות את הפריחה בלילה מדוע שלא יברכו כבר בליל ראש חודש.

תשובה: לילה אינה זמן ראיה.

ב. הבאר היטב בס' רכ"ה כתב שאין לברך ברכת האילנות על אילן הנטוע בעבירה, ויש שמפוסקי זמננו שכתבו לפי"ז שאדם הנוטע אילן בקרקע גזולה לא לברך על זה, ולכאורה צ"ע דבריהם, שהרי יורד לשדה חבירו והוטע בו אילן האילן שייך לבעל הקרקע וא"כ העץ אינו גזל כלל דזהו של בעל הקרקע, וא"כ האם אפשר יהיה לברך על זה ברכת האילנות.

תשובה: בא ע"י גזילה.

ג. האם לעם הארץ יש איסור ללמוד קודם בדיקת חמץ כי אצלו אין חשש שמא ימשך בלימודו.

תשובה: למה לא.

ד. נאמר במסכת דרך ארץ רבה (פ"ו) וז"ל לא יאחז אדם כביצה פרוסה בידיו, ואם עושה כן הרי זה רעבתן וגרגרן. והב"י (או"ח סימן קע) כתב שאם אוחז פרוסה כביצה אף על פי שאינו אוכל אלא מעט ממנו נראה רעבתן. ויש להסתפק אם הדבר נאמר גם ביחס למצות בחג הפסח, או אכילת קרבן פסח דאולי כיון דהוי אכילת מצוה מותר, ואדרבה שבח הוא לו. ולא נראה כרעבתן/

תשובה: אין לחלק.

ה. בכלל יש לשאול האם בכל אכילת מצווה יש איסור לאכול הרבה דרך גרגרנות, דאולי מכיון שמקיים מצוה אין לאיסור דהרי רוצה לאכול הרבה מחמת המצוה.

תשובה: אי"צ?

ו. האם מי שמנקה לפסח מקיים מצוה דאורייתא כל שלושים יום לפני פסח.

תשובה: הכנה למצוה.

ז. הדין הוא וכ"פ הרמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ב הלכה טו שבני החבורה שהיה אחד מהם גרגרן רשאים להוציא מהן ונותנין לו חלקו, מה יהיה כשאומר להם שמכאן ולהבא לא יאכל יותר בגרגרנות, האם בכה"ג רשאים להוציא, או שכבר לא יכולים להוציא עד שיאכל שוב בגרגרנות.

תשובה: לא פלוג.

ח. חולה שהרופאים אמרו לו שאסור לו לאכול מצות שסכנה בשבילו ואכל האם קיים את המצוה.
תשובה: מצוה הבאה בעבירה.